

J A Z Y K O V Ě D N Ě A K T U A L I T Y

Časopis
Jazykovědného sdružení České republiky

roč. LI – 2014

č. 1 a 2

http://jazykovednesdruzeni.cz/jaz_akt.htm

ISSN 1212-5326

JAZYKOVĚDNÉ AKTUALITY

ročník LI (2014), číslo 1 a 2

Vydává Jazykovědné sdružení České republiky
s finanční podporou Akademie věd ČR.

<http://www.jazykovednesdruzeni.cz>

Redakční rada: Tomáš Duběda (hlavní redaktor),
Martin Šemelík (výkonný redaktor),
Jana Hoffmannová, Pavla Chejnová, Jan Kořenský,
Michaela Lišková, Marián Sloboda, Diana Svobodová,
Silvie Válková

Příspěvky laskavě zasílejte v elektronické verzi, ve formátu textového editoru
MS Word, na e-mailovou adresu martin.semelik@googlemail.com.

Podávání novinových zásilek povoleno Ředitelstvím pošt Praha,
č. j. NP 583/1993 ze dne 13. 4. 1993.

Časopis je zapsán v evidenci periodického tisku pod č. MK ČR E 21347.

OBSAH

Pavla Chejnová: <i>Akceptabilita autorského plurálu a singuláru z hlediska laického vnímatele</i>	4
---	---

Z jazykovědných pracovišť

Martina Šmejkalová: <i>Zpráva o činnosti Jazykovědného sdružení v r. 2013</i>	15
---	----

Nové publikace

Petr Vybíral: <i>Styl mediálních dialogů (Světlá Čmejrková – Martin Havlík – Jana Hoffmannová – Olga Müllerová – Jiří Zeman)</i>	25
--	----

Josef Šimandl: <i>Brewer's Britain and Ireland (Compiled by John Ayto and Ian Crofton)</i>	31
--	----

Alžběta Bezdíčková: <i>Portál věnovaný českému jazyku: www.nechybujte.cz (Lingea)</i>	35
---	----

Kronika

Aleš Brandner: <i>Prof. PhDr. Stanislav Žaža</i>	45
--	----

Stanislav Žaža: <i>Sedmdesátiny Aleše Brandnera</i>	47
---	----

Aleš Brandner: <i>Prof. PhDr. Jiří Jiráček, DrSc.</i>	49
---	----

Akceptabilita autorského plurálu a singuláru z hlediska laického vnímatele

Pavla Chejnová

Katedra českého jazyka

Pedagogická fakulta Univerzity Karlovy v Praze

pavla.chejnova@volny.cz

Abstract: This article will present how the author's choice of verbal person influences the reader's perception of a scientific text. The main focus is on the acceptability of singular vs. plural of modesty. Respondents (76 students of first grade of Faculty of Education, Charles University in Prague) were to read the same paragraph of scientific text in two variants; the first one was written in the 1st person singular, and the second one in the 1st person plural. Respondents were asked to write down what kind of effect the texts have on them. It showed that respondents perceive the text written in plural as more coherent, better structured, more relevant, more important and bringing information about more crucial research. They also tend to believe that it is a report on a research carried out by a team of researchers. The text written in singular is not interpreted as more assertive as was presupposed, on the contrary, it is perceived as a less important research report, e. g. a student's essay. It shows that Czech readership is not prepared to accept the Anglo-Saxon scientific style which requires employing 1st person singular in texts if the author is a single person.

Key words: pluralis auctoris, pluralis modestiae, acceptability of the text, scientific writing

1. Úvod

Zkušený autor odborného textu poučený o tom, jak se má odborný text budovat, se zaměřuje na to, aby i forma textu podporovala jeho vnímání jako textu kvalitního, podloženého seriózním výzkumem. V této studii předkládám výsledky zkoumání, jak vnímání odborného textu může být u laických recipientů ovlivněno užitím 1. osoby singuláru, či 1. osoby plurálu (tzv. autorský plurál / pluralis auctoris). V českém odborném kontextu byl až donedávna, jak je patrné z níže uvedených konstatování bohemistů, za nepříznakový považován právě autorský plurál, jenž je rovněž nazýván plurálem skromnosti (pluralis modestiae). Užitím této formy se autor řadí ve svém jednání a myšlení do fiktivního kolektivu (Daneš, Hlavsa, Grepl a kol., 1987, s. 370). V mluvnicích českého jazyka je většinou vyzdvihován právě aspekt skromnosti autora: „užívá se, zejména když řečník nebo spisovatel nechce zdůrazňovat svou osobu, své mínění“ (Havránek, Jedlička, 1986, s. 247). „Význam první osoby sg. lze zeslabit i použitím formy první osoby pl., jde např. o tzv. autorský plurál“ (Rusínová, in Karlík, Nekula, Rusínová (eds.), 1995, s. 312). Podobně hodnotí užití autorského plurálu ve slovenštině Jozef Mistrík (1989, s. 60):

„Pluralis modestiae sa dnes bežne a ako bezpríznačový tvar používa vo vedeckom štýle na gnomizáciu vyjadrovania. Za 1. osobou plurálu sa skrýva osoba činiteľa deja, osoba autora analogicky ako v prípadoch, keď sa používa zvrtné pasívum. Príklad: *V tomto príspevku budeme opisovať... (V tomto príspevku sa bude opisovať...)*.“

Autor odborného textu stojí vždy pred voľbou, zda vystupovať v 1. osobe singuláru, 1. osobe plurálu či užívať neosobného vyjadrení obsahujúciho pasívnej konstrukcie (*článok je venovaný tématu..., štúdie bola provedena..., stať sa zabýva...*). Jeho voľba je ovplyvnená niekoľkými faktormi, napr. jeho skúsenosťami s vnímaním odborných textov, štýlom jeho tutora a jeho odporúčaniami, osobnosťami rysy.

Pokud autor volí neosobné vyjadrovania, lze to interpretovať tak, že nepíše o tom, čo robí on sám, ako vidí problém on sám, prípadne ako by jej mal vidieť čtenář, nýbrž píše o tom, ako sa vec v článku alebo vo vedecké obci rieši (Čmejrková, in Čmejrková, Daneš, Světlá, 1999, s. 46–48). Doporučení, zda užívať pri tvorbe odborného textu 1. osoby singuláru., 1. osoby plurálu, či 3. osoby, nejsou jednoznačná a různí autoři, kteří se věnují tvorbě odborných textů, se dosti liší. Napr. Šanderová (in Šanderová, Miltová, 2005, s. 128–129) tvrdí, že se jedná o věc osobního vkusu, Šesták (2000, s. 102) doporučuje užívat 1. osoby singuláru, pokud je autorem jeden člověk. Blíže se jednotlivým způsobům vyjádření věnuje Čmejrková (Čmejrková, Daneš, Světlá, 1999, s. 46–48):

„Obvykle se uvádí, že frekvence 1. osoby jednotného čísla je vyšší v pracích anglosaských autorů a klesá spolu s tím, jak se pohybujeme směrem k východu – v německých a napr. i českých textech se s ní čas od času setkáváme, zatímco v rusky psaných vědeckých textech je spíše ojedinělá. Toto pozorování je však třeba brát s rezervou, neboť s tzv. autorským plurálem se setkáváme i v textech anglosaských, normy vědeckého vyjadrování jsou v současné době všeobecně v pohybu, a kromě toho užití 1. osoby jednotného čísla závisí i na idiolektu autora a jeho individuálních preferencích.“

Na odlišnost anglosaského stylu v daném ohledu poukazuje Chamonikolasová (2005). Hovoří přímo o autorově identitě a sebevědomí:

„Anglické odborné texty obvykle působí na českého čtenáře příliš sebevědomým dojmem. Angloameričtí autoři skrývají svou identitu použitím neosobních vazeb (It has been observed that ...) méně často než autoři čeští (Je známo, že...), a naopak častěji, zejména při popisu použitých metod výzkumu nebo svých záměrů a závěrů, používají zájmeno první osoby jednotného čísla (I would like to illustrate that ...). První osoba množného čísla se v anglických textech používá jen tehdy, má-li text více autorů, nebo okrajově ve funkci tzv. plurálu inkluzivního (How can we interpret the noise source?), hojně používaného v češtině (Věnujme se nyní..., Tyto jevy označujeme jako...)“

Užití 1. os. sg. je možné interpretovat jako manifestaci sebevědomí autora. Lze tedy předpokládat, že autor vystupující sám za sebe působí asertivnějším dojmem – už samo označení autorského plurálu plurálem skromnosti (plurál *modestiae*) naznačuje interpretaci, že autor je naopak upozaděn. Na subjektivitu anglického mluvčího upozorňuje Urbanová (2008, s. 68); zde se ale jedná primárně o komunikáty mluvené:

„Subjektivita anglického mluvčího (angl. speaker meaning) někdy působí na českého mluvčího dojmem egocentrismu, protože vyjádření vlastního stanoviska je v angličtině velmi zřetelně jazykově signalizováno (intonačně i lexikálně). Jistotní modalita (angl. epistemic modality), vyjádřená především pomocí I think, I feel, I hope, I suppose, I believe, I like, I hate, I understand, I am afraid, I mean, I would suggest, I doubt, I gather, I agree, I am sure, I wonder apod. je v mluveném jazyce prostředkem, který navozuje pocit vzájemnosti (angl. togetherness, sharing) a nepřímo vyzývá adresáta, aby tato subjektivní stanoviska potvrdil, případně vyvrátil. Jedná se tedy o důležitou taktiku mluvčího, který vytváří prostor pro posluchače, aby mohl vyslovit vlastní názor.“

1. osoba singuláru je tedy subjektivnější, což se ovšem s vědeckým vyjadřováním nevyklučuje. Krčmová (Krčmová, in Čechová, Krčmová, Minářová, 2008, s. 211–212) k tomu poznamenává:

„Vědecký a odborný projev nemusí být beze stop osobního zaujetí autora tématem, prostředky jeho vyjádření jsou však ve starších pracích tlumeny a bývá zvykem dokonce osobnost tvůrce anonymizovat autorským plurálem nebo pomocí neosobních konstrukcí. V současnosti se však – zejména vlivem nadnárodního charakteru vědecké komunikace, v níž dominuje anglosaský svět – prosazuje i do českého prostředí odborné vyjadřování se zvýšenou interakcí s vnímatelem, subjektivně hodnotícími složkami, originalitou jazyka a stylu, dokonce i s prvky jazykové hry. Na tento způsob prezentace si čtenář teprve zvyká. V kulturním prostředí střední Evropy, kde dominoval dlouhou dobu „teutonský“ model vědeckého vyjadřování, jde o stylizaci zcela novou, blízkou stylu tradičního eseje.“

Na určitý posun ve volbě vyjádření autorského subjektu u mladších generací upozorňuje i Čechová (Čechová, in Čechová a kol., 2011, s. 173):

„Tento dříve zcela převládající způsob sdělení [autorský plurál] mladší generace odborníků opouští a přiklání se k tvaru singulárovému, neumožňujícímu schovat se v množství, asertivnějšímu, podtrhujícímu autorský subjekt.“

Čechová (2009, s. 7 a 66) uvádí možné pragmatické zdroje volby 1. osoby singuláru nebo plurálu:

„1. os. sg. evokující autorovu neskromnost má tu přednost, že autor vystupuje za sebe, proklamuje, že je odpovědný sám za sebe, neskrývá se za pluralitou, je snadno identifikovatelný. Autorský plurál (1. os. pl.) může čtenáři nebo posluchači sugerovat představu, že všichni jsou téhož názoru jako autor.“

„... pragmatické zřetele vedou autory ke zvyšování působnosti textu prostřednictvím jeho subjektivizace, modalizace, zapojováním emocionality do něho, takže přibývá i forem tomu odpovídajících, mj. i 1. os. sg. Nezapomeňme pak na to, že kromě pragmatických činitelů má vliv i individualizace vědeckých stylů a dobová móda projevující se nejen v textech mladších autorů; někteří z nich naopak 1. os. sg. preferují.“

Shrneme-li dosavadní poznání, lze předpokládat následující možnosti vnímání odborného textu formulovaného s využitím 1. osoby singuláru, přičemž různé charakteristiky se uplatní u různých vnímatelů:

- (1) užití 1. osoby singuláru je příznakové, jelikož jako norma je chápán autorský plurál;
- (2) autor vystupuje sám za sebe, je vnímán jako odpovědný a seriózní;
- (3) autor působí asertivně, na některé čtenáře až agresivně;
- (4) autor působí sebevědomě, na některé čtenáře až vychloubačně;
- (5) text je subjektivnější, jedná se pouze o názor autora;
- (6) text je emocionální, autor je zaujat tématem;
- (7) text je nezvyklý, užití 1. osoby singuláru má funkci ozvláštnění.

Naopak u autorského plurálu lze předpokládat následující možnosti vnímání, přičemž opět platí, že u různých vnímatelů budou v popředí různé aspekty:

- (1) autorský plurál není vnímatelem pocíťován jako odchylka od normy;
- (2) pokud je zřejmé, že autorem je jedna osoba, autor je vnímán jako skromný, nevystupuje do popředí (odtud název plurál skromnosti);
- (3) pokud není zřejmé, že na výzkumu, o němž text podává zprávu, pracovala pouze jedna osoba (autor), může čtenář nabýt dojmu, že výzkumníků bylo více;
- (4) text je méně emocionální, působí méně subjektivně;
- (5) autor může být vnímán jako alibistický;
- (6) autor může být vnímán jako méně sebevědomý, nejistý, skrývá se za fiktivní skupinu.

Cílem článku je popsat a analyzovat výsledky výzkumné sondy, která byla zaměřena na akceptabilitu odborného textu s využitím 1. osoby singuláru nebo plurálu z hlediska laického vnímatele. Jako akceptabilitu chápu přijatelnost textu pro adresáta: „Autor nebo mluvčí totiž při tvorbě textu počítá s konkrétním adresátem: vztahem adresáta k sobě, jeho očekáváním, pokud jde o informativnost, funkci nebo formu textu, což se projevuje i v gramatické a sémantické akceptabilitě textu“ (Nekula, in Karlík, Nekula, Rusínová (eds.), 1995, s. 677). Každá výpověď vyvolává jisté účinky na pocity, mínění, myšlení adresáta, ovlivňuje jej (Švehlová, in Machová, Švehlová, 1996, s. 105). Působení textu ovšem nemusí být ve shodě se záměrem, který autor měl, když volil komunikativní strategii.

Autor odborného, ale i popularizačního textu musí brát v potaz fakt, že recipient bude vnímat nejen složku obsahovou, ale i složku formulační. Zvláště u laických vnímatelů nabývá formulační složka na důležitosti, jelikož jejich vnímání textu je jistě odlišné od vnímání odborníků, již mají s užíváním autorského singuláru a plurálu zkušenosti. Laikové se v odborném textu hůře orientují, zaměřují často editora a autora textu, ale i autora textu a výzkumníka. Mnohdy nerozlišují citace jiných odborníků od myšlenek samotného autora textu. Nezřídka je autorem textu i výzkumníkem tatáž osoba, nicméně se lze setkat s texty, v nichž jedna osoba podává informace o výsledcích výzkumu prováděného celým týmem, což je v textu explicitně formulováno. Autorský plurál se v textu může kombinovat se singulárem i vyjádřením neosobním, užíván je plurál inkluzivní, zahrnující autora i čtenáře do jedné kategorie. Tyto přechody mohou být pro laiky matoucí a text pro ně ztrácí koherenci. V následujících odstavcích se budu věnovat tomu, jak laičtí vnímatelé hodnotí text i jeho autora, které charakteristiky textu přisuzují, a také tomu, jestli jsou si vědomi, kterou z možností (singulár či plurál) autor zvolil.

2. Metodologie a data

Výzkum byl prováděn v roce 2012 na Pedagogické fakultě Univerzity Karlovy v Praze. Respondenty byli studenti Pedagogické fakulty, učitelství pro 1. stupeň základní školy (N = 76). Jednalo se o studenty 1. ročníků, 48 bylo v denním studiu, 28 v dálkovém. Jistě je možné, že se do odpovědí promítne i genderová a věková charakteristika respondentů, nicméně v tomto výzkumu nestojí v popředí mého badatelského zájmu, důležité je, že studenti byli na samém počátku studia a neprošli ještě vysokoškolskými kurzy stylistiky a pragmatiky, lze je tedy považovat za laiky. Ve výzkumné sondě nebylo možno zohlednit všechny typy vyjádření, které lze v rámci delšího textu kombinovat (přechody mezi singulárem, plurálem, neosobním vyjádřením), respondentům jsem předložila úryvek z odborného textu, který se lišil pouze užitím 1. osoby singuláru (text A) či 1. osoby plurálu (text B). Předložený text byl popisem metodologie rozsáhlého výzkumu, který však prováděla jedna osoba, jednalo se o úryvek z mé publikace věnované zdvořilosti a komunikativním strategiím v současné české společnosti (Chejnová, 2012); celé zadání je uvedeno v příloze. Informaci, že se jednalo o výzkum jednotlivce, jsem při zadávání dotazníku respondentům neposkytla, tudíž u textu B, který využívá autorského plurálu, nebylo zcela zřejmé, kolik výzkumníků se projektu zúčastnilo. Informace o tom, že se jedná o rozsáhlý několikaletý projekt, byla explicitně obsažena v obou textech.

Respondenti vypisovali odpovědi týkající se působení textu na čtenáře obecně; to, že se ve výzkumu jedná především o uplatnění autorského plurálu či singuláru, nebylo ze zadání zřejmé. Jejich úkolem bylo zhodnotit obecně stylizaci obou textů a vypsát několika slovy, jak na ně oba texty působí, popřípadě čím se liší. Respondenti nebyli nijak omezováni, co se týče délky a formy svých odpo-

vědí, do jejich produkce jsem nezasahovala, nicméně byli při plnění výzkumného úkolu monitorováni autorkou. Dotazníky byly anonymní a respondenti byli pouze informováni, že se jedná o soukromý výzkum autorky; účel a zaměření výzkumu nebyly specifikovány. Na svá vyjádření měli vymezen čas 20 minut.

Výsledky byly kvantifikovány, typy odpovědí byly rozděleny do skupin, u nichž je uvedeno, kolik respondentů danou charakteristiku textu přisuzuje. Výsledky jsou dále konfrontovány s premisami uvedenými v úvodní části studie.

3. Výsledky

Nyní shrnu některé obecné charakteristiky odpovědí, které jsem získala. Velká většina respondentů hodnotila text B (autorský plurál) jako přijatelnější a lépe stylizovaný než text A. Několik z nich uvedlo, že záleží na kontextu, především na počtu odborníků, kteří se na projektu podíleli. V tabulce jsou uvedeny počty respondentů v celých číslech.

	Denní studium	Dálkové studium	Celkem
Lépe hodnotí text A	7	1	8
Lépe hodnotí text B	36	18	54
Záleží na kontextu	5	9	14

Tab. 1: Hodnocení textu A a B.

Naprostá většina respondentů ihned rozpoznala, že se oba texty liší pouze v užití 1. osoby singuláru a 1. osoby plurálu, ostatní uváděli, že se liší ve zdvořilosti, vztahu autora ke čtenáři, osobnějším přístupem – tyto odpovědi rovněž nevyklučují, že respondenti autorský plurál rozpoznali jako jediný faktor rozlišující oba úryvky. Nyní se budu věnovat charakteristikám, které jednotliví respondenti oběma textům přisuzovali. Vzhledem ke srovnatelným odpovědím studentů denního i dálkového studia pojmám dále respondenty jako jednu skupinu.

3.1 Hodnocení textu A

Text formulovaný v 1. osobě singuláru byl všeobecně hůře přijímán. Přestože je tento typ formulace považován v některých stylistických pracích za asertivnější a sebevědomější, takto ho hodnotilo pouze 10 respondentů. Většina naopak hodnotila výzkum prezentovaný tímto textem jako méně závažný, méně profesionální, jako výzkum krátkodobý a menšího rozsahu, a to i přesto, že informace o velkém rozsahu a dlouhodobém charakteru výzkumu byla v textu explicitně obsažena. Podobně 17 respondentů uvedlo, že text působí méně odborně, např. jako úryvek ze studentské (seminární, diplomové) práce. Někteří respondenti uvedli, že se jedná o práci jednotlivce, a jiné pragmatické aspekty v textu nepo-

zorovali. To, že se jedná o práci jednotlivce, ovšem působilo na některé čtenáře méně důvěryhodně, protože „tak rozsáhlý výzkum nemůže jedna osoba zvládnout“; nebo příliš subjektivně, jelikož „názor jednotlivce je méně objektivní“. Několik respondentů vnímalo text jako osobnější, což ale u odborného textu také nepředstavuje vždy výhodu. Respondenti rozpoznali, že se texty liší pouze v gramatickém čísle, přesto hůře hodnotili i formální stránku úryvku A; hůře se jim četl, působil na ně chaoticky, zmateně, méně jasně, méně strukturovaně. Tento fakt je velice překvapivý a vyplývá patrně z neobvyklosti, nečekanosti a příznakovosti 1. osoby singuláru. Čtenář byl touto atypičností natolik rušen, že mu působilo potíže orientovat se v jinak nikterak komplikovaném odborném textu. Tento fakt lze interpretovat i tak, že v podvědomí českého čtenáře vystupuje jako prototyp výzkumníka člen týmu, nikoliv jednotlivce. Prototypy se odvíjejí od našich zkušeností, takže každý prototyp je něco jako průměr všech příkladů dané věci, se kterými se jedinec setkal (Gleitman, 2004; Rosh, 1978). Pokud je individuální badatel zřídka zviditelňován v médiích, čtenáři si nutně utvoří představu, která nekoresponduje se skutečností.

Ukazuje se, že pokud v českém kulturním kontextu vystupuje výzkumník v odborném textu sám za sebe, nemusí být hodnocen jako asertivnější a přejímající plnou zodpovědnost za výsledky svého výzkumu, ale jeho práce může být naopak považována za méně významnou, spíše dílčí sondu, která nemá takovou hodnotu, jako kdyby ji prováděl tým odborníků, nejlépe zaštitěný významnou institucí. Jen tři respondenti považují takový text za odbornější a profesionálnější než text psaný s využitím autorského plurálu.

Charakteristika odpovědí	Počet odpovědí
méně odborný text (studentská práce)	17
práce jednotlivce	15
osobnější	12
egocentrický, sebevědomý dojem	10
neuspořádaný text (chaotický, zmatený, méně jasný)	9
subjektivní, nebude dostatečně objektivní	4
nedůvěryhodný	4
působí odborněji	3
jako kratší, menší projekt	2

Tab. 2: Působení textu A (1. osoba singuláru).¹

¹ V tabulkách jsou uvedeny doslovně citované charakteristiky, které respondenti textům přiřizovali.

3.2. Hodnocení textu B

Text B byl všeobecně lépe přijímán. Aniž by bylo v textu specifikováno, kolik výzkumníků se na něm podílelo, 29 respondentů považovalo popisovaný projekt za týmovou práci, což mu bezpochyby dodává na závažnosti. Čtenáři jsou tedy vždy do jisté míry manipulováni zdáním, že za výzkumem stojí tým odborníků, i kdyby autorem samotného textu byl pouze jednotlivec. Projekt je rovněž automaticky vnímán jako rozsáhlejší a důvěryhodnější, přestože údaje o délce a rozsahu projektu byly explicitně udány v obou textech (jednalo se o projekt několikaletý s velmi širokým záběrem). Text využívající autorský plurál je taktéž hodnocen jako profesionálnější a fundovanější, aniž by pro to byl jakýkoliv důvod. Několik respondentů lépe hodnotí jeho srozumitelnost a logickou uspořádanost. Tento fakt lze interpretovat nejpravděpodobněji tím, že text odpovídá očekávání a čtenář tedy není vyrušen neobvyklostí vyjádření, jež ho může odvádět od vnímání ostatních relevantních informací. Někteří respondenti uvedli, že užití autorského plurálu považují za běžnější, obvyklejší. Několik respondentů text hodnotilo také jako zdvořilejší, protože „je pro všechny a ne jen pro potřeby jednotlivce“. Zde je tedy plurál opravdu pocíťován jako prostředek skromnosti v protikladu k singuláru, jenž vyvolává představu přehnané prezentace autora.

Charakteristika odpovědí	Počet odpovědí
práce týmu odborníků	29
odbornější, fundovanější, profesionálnější	18
stručný, jasný, výstižný, srozumitelnější, logičtější	7
větší, několikaletý výzkum	7
důvěryhodnější	6
zdvořilejší	5
obvyklejší	4

Tab. 3: Působení textu B (1. osoba plurálu).

4. Závěry

Z této sondy vyplynulo, že čeští čtenáři zvyklí na texty psané v převážné většině s využitím autorského plurálu jen obtížně akceptují výskyt 1. osoby singuláru v odborném textu, byť by jeho autorem byla jedna osoba. Přesto že je obecně odborným textům psaným v 1. osobě singuláru přisuzována asertivita a sebevědomý přístup autora, a autorský plurál je naopak charakterizován jako plurál skromnosti, působení textu může být zcela odlišné, než autor očekává. Text psaný v 1. osobě singuláru může být vnímán českým recipientem jako méně závažný, méně profesionální, subjektivní až nedůvěryhodný, tedy pravý opak toho, co

autor pravděpodobně zamýšlel. Text psaný s využitím autorského plurálu, který je českými čtenáři považován za běžnější, naopak působí na laické vnímatele vědečtější a fundovanější, jelikož si ho čtenář podvědomě spojuje s prací velkého autorského kolektivu zaštitěného institucí. Zde spatřuji i určité riziko manipulace laickým publikem, jelikož autorský plurál není využíván pouze v textech odborných, ale i v textech popularizačních a publicistických. Autoři takových textů mohou využít autorského plurálu právě k dosažení efektu větší závažnosti, vědeckosti a věrohodnosti. Jedná se de facto o manipulaci *ad verecundiam*, kdy produktor využívá neinformovanosti recipientů. Výzkum mezi laickými respondenty prokázal, že mnohdy informace v textu obsažené interpretují mylně a právě autorský plurál má pro ně mnohdy větší váhu než faktické údaje o rozsahu výzkumu a velikosti výzkumného vzorku. Zajímavý je i náhled některých respondentů, že text psaný s využitím autorského plurálu je logicky uspořádanější, stručnější, jasnější a výstižnější. Respondenti uváděli, že opakování tvarů zájmen *já* a *můj* čtenáře „ruší“ a odvádí jejich pozornost. Čeština podmět ve většině komunikačních situacích vyjadřovat nemusí a zájmeno *já* se tedy v textech příliš neopakuje, nicméně zájmeno *můj/svůj* se v předloženém úryvku opakovalo pětkrát. Nizozemský sociolog G. Hofstede (Hofstede, 2001; Hofstede a kol., 2010) poukazuje na fakt, že v jazycích, kterými se hovoří v individualistických společnostech, je zpravidla podmět vyjádřen, zatímco v jazycích méně individualistických společností se podmět obligatorně nevyjadřuje. Tomuto zjištění odpovídá i fakt, že v angličtině je podmět povinně vyjádřen; Velká Británie i Spojené státy americké dosahují vysokých hodnot na škále individualismu.² Česká republika v současnosti směřuje k individualismu, nicméně tato tendence nemůže přirozeně změnit typologii jazyka. U některých respondentů stále přetrvává jistá averze vůči zdůrazňování osoby autora textu, což je projevem individualismu. Opakování tvarů zájmen *my* a *náš* tento negativní efekt patrně nemá, užití těchto zájmen dle respondentů nepůsobí redundantně, ale napomáhá koherenci textu, což lze vysvětlit tím, že text je koncipován v souladu s jejich očekáváním.

Literatura

- Čechová, M. (2009): Užití kategorie osoby jako výraz nadřazenosti, nebo sounáležitosti? In: *Naše řeč*, 92/1, s. 3–11. Modifikováno in: Čechová, M. (2012): *Řeč o řeči*. Praha: Academia, s. 62–70.
- Čechová, M. – Krčmová, M. – Minářová, E. (2008): *Současná stylistika*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny.
- Čechová, M. a kol. (2011): *Čeština – řeč a jazyk*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství.
- Čmejrková, S. – Daneš, F. – Světlá, J. (1999): *Jak napsat odborný text*. Voznice: Leda.

² USA dosahují na škále individualismu hodnoty 91 ze sta, Velká Británie 89 (Hofstede, 2001, s. 500), jedná se tedy o společnosti individualistické. Česká republika dosahuje hodnoty 58 (Hofstede, 2001, s. 501).

- Daneš, F. – Hlavsa, Z. – Grepl, M. a kol. (1987): *Mluvnice češtiny 3. Skladba*. Praha: Academia.
- Gleitman, H. (2004): *Psychology*. New York: Norton and Company.
- Havránek, B. – Jedlička, A. (1986): *Česká mluvnice*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství.
- Hofstede, G. (2001): *Culture's Consequences: Comparing Values, Behaviors, Institutions and Organizations Across Nations*. Thousand Oaks, CA: Sage.
- Hofstede, G. et al. (2010): *Cultures and Organizations: Software of the Mind*. New York: McGraw-Hill.
- Chamonikolasová, J. (2005): Věcný text v české a anglosaské kultuře. In: Fišer, Z. (ed.) *Tvůrčí psaní – klíčová kompetence na vysoké škole*. Brno: Doplněk, s. 157–165.
- Chejnová, P. (2012): *Zdvořilostní strategie*. Praha: PedF UK.
- Karlík, P. – Nekula, M. – Rusínová, Z. (eds.) (1995): *Příruční mluvnice češtiny*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny.
- Machová, S. – Švehlová, M. (1996): *Sémantika a pragmatika jako lingvistické disciplíny*. Praha: PedF UK.
- Mistrík, J. (1989): *Štylistika*. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo.
- Rosch, E. (1978): *Cognition and Categorization*. Hillsdale: Lawrence Erlbaum.
- Šanderová, J. – Miltová, A. (2005): *Jak číst a psát odborný text ve společenských vědách*. Praha: Sociologické nakladatelství.
- Šesták, Z. (2000): *Jak psát a přednášet o vědě*. Praha: Academia.
- Urbanová, L. (2008): *Stylistika anglického jazyka*. Brno: Společnost pro odbornou literaturu Barrister & Principal.

Příloha: úplné znění zadání

A

Vzhledem k zaměření svého výzkumu jsem zvolila metodu dotazníku, v němž respondenti vypisují vlastní předpokládané reakce (test kompletace diskurzu). Kloučím-li se respondenti k uvádění preferovaných reakcí, získáme soubor odpovědí, který odpovídá preferovaným zdvořilostním strategiím v dané společnosti. Cílem mého výzkumu není zjistit, zda mluvčí dodržují pravidla zdvořilosti v reálných kontextech, zda se k sobě v běžném životě chovají ohleduplně a s úctou. Mým cílem je zjistit, které strategie jsou v české společnosti preferovány a považovány za vhodné v předem definovaných kontextech. Mým záměrem je porovnat, k jakým změnám došlo v preferencích ve vyjadřování zdvořilosti mezi lety 2003 a 2011 u mladé generace, tj. u populace věku 17–35 let.

V roce 2003 bylo mým hlavním cílem využít získaných dat jako podkladů pro výuku tématu zdvořilosti v hodinách českého jazyka na českých základních a středních školách a rovněž pro výuku cizinců, kteří se učí česky.

B

Vzhledem k zaměření našeho výzkumu jsme zvolili metodu dotazníku, v němž respondenti vypisují vlastní předpokládané reakce (test kompletace diskurzu). Kloučím-li se respondenti k uvádění preferovaných reakcí, získáme soubor odpovědí, který odpovídá preferovaným zdvořilostním strategiím v dané společnosti. Cílem našeho výzkumu není zjistit, zda mluvčí dodržují pravidla zdvořilosti v reálných kontextech, zda se k sobě v běžném životě chovají ohleduplně a s úctou. Naším cílem je zjistit, které strategie jsou v české společnosti preferovány a považovány za vhodné v předem defino-

vaných kontextech. Naším záměrem je porovnat, k jakým změnám došlo v preferencích ve vyjadřování zdvořilosti mezi lety 2003 a 2011 u mladé generace, tj. u populace věku 17–35 let.

V roce 2003 bylo naším hlavním cílem využít získaných dat jako podkladů pro výuku tématu zdvořilosti v hodinách českého jazyka na českých základních a středních školách a rovněž pro výuku cizinců, kteří se učí česky.

- 1) Přečtěte si oba úryvky z odborného textu. Který úryvek je dle Vás vhodněji stylizován? Svoje tvrzení zdůvodněte.
- 2) Jak na Vás působí úryvek A?
- 3) Jak na Vás působí úryvek B?
- 4) Čím se liší úryvek A od úryvku B?

Zpráva o činnosti Jazykovědného sdružení v roce 2013

1. Organizační a personální otázky

V roce 2013 pracovalo Jazykovědné sdružení ČR pod vedením hlavního výboru zvoleného v roce předešlém. Hlavní výbor pokračoval v krocích směřujících k zlepšení propagace činnosti Jazykovědného sdružení, mimořádný důraz byl kladen na rozvoj spolupráce s vysokoškolskými studenty filologických oborů – přednášky JS si mohli studenti Filozofické fakulty UK v Praze zapsat jako volitelný studijní předmět *Jazykovědné sdružení*, vysokoškolští studenti představovali důležitý segment posluchačstva.

Významná organizační změna nastala v opavské pobočce JS. PhDr. Vladimír Pfeffer, Ph.D., dosavadní předseda místní pobočky Jazykovědného sdružení v Opavě, ukončil své působení a bylo přikročeno k volbě nového předsedy. Na jednání jazykovědného oddělení ÚBK FPF SU v Opavě dne 12. 3. 2013 byl do této funkce zvolen PhDr. Zbyněk Holub, Ph.D. Předseda JS ČR P. Mareš V. Pfefferovi za jeho činnost v Jazykovědném sdružení poděkoval a vyslovil mu za ni uznání.

Dále se rozvíjela práce na novém statutu Jazykovědných aktualit (Časopisu Jazykovědného sdružení ČR) a byla rozšířena jejich redakční rada (Diana Svobodová, Silvie Válková). Uskutečnila se také kontrola hospodaření JS ze strany kontrolního odboru AV ČR s pozitivním výsledkem; v souvislosti s tím probíhaly práce na modifikaci a aktualizaci stanov Jazykovědného sdružení.

Rok 2013 byl poznamenán úmrtím několika významných členů Jazykovědného sdružení. 7. ledna 2013 se uskutečnilo poslední rozloučení s dlouholetou předsedkyní JS (listopad 1999 – březen 2012) PhDr. Světlou Čmejrkovou, DrSc., která zemřela 28. prosince 2012. Během svého více než dvanáctiletého působení ve funkci předsedkyně JS ČR Světlá Čmejrková velmi podstatně přispěla k rozvoji naší odborné organizace.

12. ledna 2013 zemřela doc. PhDr. Naděžda Bayerová, CSc., dlouholetá předsedkyně ostravské pobočky JS ČR, a 15. srpna 2013 zemřel prof. PhDr. Miroslav Komárek, DrSc., do roku 2009 předseda pobočky olomoucké.

Pro Jazykovědné sdružení představuje odchod těchto klíčových osobností nenahraditelnou ztrátu.

2. Přednášková činnost

Ústředním tématem Jazykovědného sdružení pro rok 2013 byly otázky *Školní jazykové výchovy v komunikační společnosti*. Zvolené téma odráželo skutečnost, že Jazykovědné sdružení jako významná profesní a vědecká organizace českých jazykovědců pokládá péči o jazykovou výchovu mladé generace za jeden ze svých důležitých úkolů, a to v souladu s tradicí české lingvodidaktiky, na jejímž vývoji se v minulosti lingvistika zásadním způsobem podílela. Z tohoto hlediska byly hledány možnosti propojení v současnosti atomizovaných diskursů, tedy lingvistického, didaktického a pedagogického, byla akcentována lingvistická podstata učiva a její vztah k tzv. didaktické znalosti obsahu ve vzdělávací oblasti český jazyk a byla připomenuta nezbytnost zveřejňování a prosazování odborných jazykovědných stanovisek při tvorbě kurikulárních koncepcí.

Oživení činnosti Jazykovědného sdružení ČR v Praze a mimopražských pobočkách se zřetelně projevilo v přednáškové činnosti. Uspořádáno bylo 62 přednášek a odborných seminářů, čili o 16 akcí více než v roce minulém. Pozoruhodná je vyrovnanost přednáškových akcí konaných v Brně (13 přednášek), Českých Budějovicích (13 přednášek) a v Praze (11 přednášek a 2 odborné semináře). Mezi jednotlivými pobočkami zaznamenala zřetelný nárůst přednáškové činnosti pobočka v Ostravě s trojnásobným počtem přednášek oproti minulému roku a pobočka v Ústí nad Labem, kde měl letošní program i zřetelný internacionální rozměr.

Již tradičně lze s uznáním vyzdvihnout činnost pobočky v Hradci Králové, a to nejen za vysokou návštěvnost přednášek, nýbrž i za soustavnou a cílevědomou práci se studenty Pedagogické fakulty Univerzity Hradec Králové. Promyšlená dramaturgie přednáškového cyklu nabídla jak témata, která úzce souvisí s letošním projektem JS (*Žákovské korpusy, CzeSL a čeština jako druhý jazyk* – S. Škodová, *Sémantika a pragmatika rané dětské řeči* – L. Saicová Římalová), tak témata soliterní, přesto však velmi vhodně doplňující přednáškový program pohledy z jedné strany tradičními (*Dobrodružství se staroslověnštinou a staroslověnskými památkami* – M. Vepřek), z druhé strany inovativními (*Kokoro: japonský jazyk a lidská mysl*, v níž její autor J. Matela představil japonštinu z pohledu kognitivní lingvistiky).

Cílem přednášky S. Škodové bylo zmapovat vývoj tzv. žákovských korpusů po dobu jejich existence, tj. v posledních dvou desetiletích, a vymezit jejich roli jako nového stimulu pro různé oblasti studia a výuky cizího/druhého jazyka. Přednáška L. Saicové Římalové byla věnována otázkám, jak je možné sledovat význam v raných obdobích osvojování mateřského jazyka a jaké „významy“ děti v těchto obdobích vyjadřují. M. Vepřek se zabýval problematikou určování původu a datace staroslověnských rukopisů a památek, s přihlédnutím k dvěma pozoruhodným paraliturgickým textům – Modlitbě sv. Řehoře a Modlitbě vyznání hříšců, které byly přeloženy do staroslověnštiny v Čechách v 11. století, avšak zachovaly se až v mladších opisech z ruského prostředí.

Velmi podobně lze charakterizovat i činnost pobočky v Českých Budějovicích, a to jak v bodě zapojování studentů přímo do přednáškové činnosti (přednášeli zde nejen doktorandi, ale spolu s předsedkyní pobočky M. Janečkovou i výborní studenti magisterských studijních programů, srov. přednášku *Onomastika – věda pro praxi, nové možnosti s využitím Geoportálu Českého úřadu zeměměřického a katastrálního*), tak v bodě pestrosti a vyváženosti přednášek. Zřetel k letošnímu projektu JS se projevil v zařazení přednášek ze současné moderní didaktiky slovenštiny; zejména je třeba zdůraznit v českých zemích poněkud opomíjený formativní aspekt jazykového vzdělávání, jež připomenula J. Kesselová v přednášce *Vyučovanie gramatiky ako rozvíjanie umu a rozumu (k novým učebniciam slovenského jazyka pre sekundárne vzdelávanie)*. Lingvistickému výzkumu současného jazyka se věnovaly J. Hoffmannová (*Syntax mluvené češtiny a možnosti jejího výzkumu*) či S. Kloferová (*Dnešní čeština a její nářečí*), výzkumu jazyka staršího A. M. Černá (*Elektronické edice děl ze starší české literatury ve Vokabuláři webovém*). Velký prostor byl v Českých Budějovicích věnován otázkám korpusové lingvistiky, a to zejména mluveným korpusům ČNK.

Přednáškový cyklus ostravské pobočky byl zaměřen na toponomastiku a na vývoj jazykových prostředků starší české literatury, historickou sémantiku a lexicologii (J. David, J. Krško, J. Horálek a jiní). V Olomouci byl naopak velký důraz kladen na výzkum jazyka současného (J. Hoffmannová: *Syntax mluvené češtiny a možnosti jejího výzkumu*, S. Schneiderová: *Analýza diskurzu – různé přístupy k analýze textu*, V. Petkevič: *1. a 2. osoba préterita v dnešní češtině z hlediska jazykového značkování*, P. Kosta: *Inner Islands and Negation in Czech, German, English and Spanish: The case of which-clauses and as-clauses revisited*, aj.).

Z cyklu pořádaného pražskou centrálou lze zmínit přednášku J. Svobodové a M. Pravdové, jež představily výsledky sociolingvistického výzkumu *Psaní velkých písmen v češtině*, uskutečněného oddělením jazykové kultury ÚJČ AV ČR. Cílem výzkumu bylo zjistit znalost současné kodifikace psaní velkých písmen a postoje k této pravopisné oblasti i k možným kodifikačním změnám. Atraktivní přednáška P. Kosty *Nejednoznačnost a humor v překladu* byla věnována konceptu nejednoznačnosti a humoru jako interkulturnímu fenoménu a různým konceptům pojmu humor v literatuře z pohledu psychologie, kognitivní lingvistiky a pragmatiky.

Velký zájem vzbudily přednášky J. Syky *Jazyk a lidský mozek* a J. Panevové *Elipsa, aneb co v korpusu nenajdeme* (jubilejní přednáška). J. Syka představil současné znalosti o činnosti lidského mozku v průběhu vnímání řeči, generování řeči, čtení textu a vnímání znakového jazyka. Část přednášky byla věnována současným představám o evoluci lidského jazyka, včetně úvah o tom, jak mohou k pochopení této složité problematiky přispět znalosti získané pozorováním činnosti mozku zvířat. J. Panevová se zamýšlela nad možnostmi využití korpusů pro lingvistické analýzy a probrala několik typů českých konstrukcí, jejichž vý-

znamová (hloubková) stavba se podstatnějším způsobem liší od stavby povrchové a o nichž mluvíme jako o gramatikalizovaných elipsách.

Nadstandardní účast a mimořádně pozitivní ohlas zaznamenaly přednáška J. Pacovské *Kognitivní lingvistika a didaktika mateřského jazyka* a jubilejní přednáška L. Zimové *Potkávání se se syntaxí*. Zatímco první z nich byla zaměřena spíše na perspektivní výhledy lingvodidaktiky, když představila pojetí výuky mateřského jazyka, které akcentuje kognitivní potenciál jazyka a řeči, druhá přednáška přehledným způsobem sumarizovala vývoj výuky syntaxe v proším púlstoletí.

Ze zahraničních hostí cenné přednášky proslovili – vedle již zmíněných – na onomastické téma É. Lankford a na téma sociolingvisticky laděné P. Maitz.

Zvláště je třeba zmínit odborné semináře pořádané v Praze v rámci podzimního běhu. 28. 11. 2013 se uskutečnil odborný, diskusně zaměřený seminář *Kritická místa ve výuce češtiny?* s vysokou návštěvností (120 účastníků), pořádaný spolu s katedrou českého jazyka Pedagogické fakulty Univerzity Karlovy v Praze, a 12. 12. 2013 odborný seminář k uctění památky profesora Karla Hausenblase. V tomto semináři vystoupili někteří z žáků a pokračovatelů K. Hausenblase (J. Hoffmannová, P. Mareš, J. Šimandl, I. Vaňková, A. Macurová) s odbornými a vzpomínkovými příspěvky, v nichž upozornili na Hausenblasův přínos pro rozvoj české stylistiky i dalších lingvistických disciplín a představili různé možnosti rozvíjení jeho myšlenek.

S připomenutím díla K. Hausenblase souvisí i závažné a stále aktuální téma, které zvolila M. Krčmová pro přednášku v Opavě: *Stylistika mezi lingvistikou a literární vědou*.

Tradičně vysokou mezinárodní úroveň měl přednáškový cyklus realizovaný pobočkou brněnskou. Více než polovinu přednášek proslovili zahraniční renomovaní odborníci; na druhou stranu i v Brně byl dán prostor začínajícím lingvistům. Pestrost zahraniční spolupráce se projevila výběrem hostů, jimiž byli Valerij M. Mokienko (Petrohradská univerzita, Petrohrad, Rusko), Boris J. Norman (Běloruská univerzita, Minsk, Bělorusko), Paul Rastall (University of Sheffield, Británie), Barbara M. Tomaszewicz (University of Southern California, USA), Franc Marušič (Univerzita v Nové Gorici, Slovinsko), Mariola Jakubowicz (IS PAN, Polsko) a Scott Grimm (Universita Pompeu Fabra, Španělsko). Největší zájem přesto vzbudila bilanční přednáška „domácího“ přednášejícího T. Hoskovce na téma *Ferdinand de Saussure: dílo a osud*; velkému zájmu se těšily i přednášky z oblasti lexikologie a slovtvorby (V. M. Mokienko: *Germanismy v současné ruštině*, J. Gazda: *Integrační tendence v oblasti tvoření slov v současných slovanských jazycích*) či onomastiky (M. Harvalík: *K metodám současných onomastických výzkumů*, M. Michalová: *Názvy vodních toků povodí Moravy*).

3. Účast na přípravě mladých lingvistů

Vedle silného zapojování mladé generace do přednáškové odborné činnosti Jazykovědné sdružení participovalo také na olomouckých soutěžích *Student a věda (sekce lingvistika)*. 24. dubna 2013 se uskutečnilo fakultní kolo soutěže (hlavní organizátor: Katedra bohemistiky FF UP Olomouc, spoluorganizátor: Olomoucká pobočka JS ČR, vedoucí organizačního týmu: doc. PhDr. Božena Bednaříková, Dr., předsedkyně soutěžní poroty: doc. PhDr. Ludmila Veselovská, Ph.D.) a následně 6. května 2013 3. ročník celostátního kola soutěže (členové organizačního týmu: doc. PhDr. Božena Bednaříková, Dr., Mgr. Lucie Bergerová, Mgr. Zuzana Boturová, Mgr. Kateřina Danielová, Bc. Lenka Horutová, Mgr. Jana Kuběnová, Bc. Monika Pitnerová, Mgr. Martina Rzehulková, Mgr. Ondřej Skácel). Předsedou soutěžní poroty byl v tomto ročníku RNDr. Jan Králík, CSc. (ÚJČ AV ČR).

6.–8. května 2013 se uskutečnilo XIV. mezinárodní setkání mladých lingvistů OLOMOUC 2013: *Jazyková EUROMOZAIKA – místo pro divergenci/konvergenci jazyků* (členové organizačního týmu doc. PhDr. Božena Bednaříková, Dr., Mgr. Lucie Bergerová, Mgr. Zuzana Boturová, Mgr. Kateřina Danielová, Bc. Lenka Horutová, Mgr. Jana Kuběnová, Bc. Monika Pitnerová, Mgr. Martina Rzehulková, Mgr. Ondřej Skácel). V rámci konference byly realizovány dva workshopy, které vedli PhDr. Robert Dittmann, Ph.D. (FF UK Praha; *Diachronní workshop*), a Mgr. Zuzana Boturová s Mgr. Ondřejem Skácelem (FF UP Olomouc; *Mediální workshop*). I tato akce byla podpořena Jazykovědným sdružením ČR.

4. Přehled přednášek Jazykovědného sdružení v roce 2013

Brno

- (1) 6. února 2013
Prof. PhDr. Jan Kořenský, DrSc.: *Funkce a znak(ový vztah)*
- (2) 13. března 2013
Doc. PhDr. Jiří Gazda, CSc.: *Integrační tendence v oblasti tvoření slov v současných slovanských jazycích*
- (3) 3. dubna 2013
Doc. RNDr. Tomáš Hoskovec, CSc.: *Ferdinand de Saussure: dílo a osud*
- (4) 10. dubna 2013
Valerij M. Mokienko: *Germanismy v současné ruštině*
- (5) 4. dubna 2013
Boris J. Norman: *Innovacii v grammatičeskom stroje ruskogo jazyka*
- (6) 24. dubna 2013
Paul Rastall: *Four dogmas of Linguisticism*

- (7) 15. května 2013
PhDr. Milan Harvalík, Ph.D.: *K metodám současných onomastických výzkumů*
- (8) 12. června 2013
Barbara M. Tomaszewicz: *Comparatives, Superlatives and Focus Association*
- (9) 27. června 2013
Franc Marušič: *Number Morphology as a source of early mathematical content*
- (10) 9. října 2013
Mariola Jakubowicz: *Słownik prasłowiański – aktuální stav a úkoly*
- (11) 13. listopadu 2013
Scott Grimm: *Number and individuation*
- (12) 27. listopadu 2013
Mgr. Olga Navrátilová: *Slovosled posesivních zájmen ve staré češtině*
- (13) 11. prosince 2013
Mgr. Magda Michalová: *Názvy vodních toků povodí Moravy*

České Budějovice

- (1) 14. března 2013
prof. PhDr. František Čermák, DrSc.: *Korpus InterCorp, jeho povaha a možnosti*
- (2) 27. března 2013
doc. PhDr. Karel Dvořák, CSc.: *Komunikační výchova ve vztahu k systematickému vyučování*
- (3) 4. dubna 2013
doc. PaedDr. Jana Kesselová, CSc.: *Výskum reči detí na Slovensku (Ako lingvistika môže pomôcť v terapii reči detí)*
- (4) 4. dubna 2013
doc. PaedDr. Jana Kesselová, CSc.: *Vyučovanie gramatiky ako rozvíjanie umu a rozumu (k novým učebniciam slovenského jazyka pre sekundárne vzdelávanie)*
- (5) 24. dubna 2013
Mgr. Martin Janečka: *Střet mluvené a psané formy jazyka (nejen) jako produkt tzv. nové orality*
- (6) 25. dubna 2013
prof. PhDr. František Čermák, DrSc.: *Kombinace v jazyce*
- (7) 7. května 2013
PhDr. Marie Kopřivová, Ph.D.: *Sběr a transkripce dat pro mluvené korpusy ČNK (současný stav)*

- (8) 7. května 2013
Mgr. Lucie Benešová: *Dosavadní mluvené korpusy ČNK a nový plánovaný korpus ORAL 2013*
- (9) 5. listopadu 2013
doc. PhDr. Marie Janečková, CSc., Bc. Michal Havrda: *Onomastika – věda pro praxi, nové možnosti s využitím Geoportálu Českého úřadu zeměměřic-kého a katastrálního*
- (10) 12. listopadu 2013
doc. PhDr. Karel Dvořák, CSc.: *Syntaktik a didaktik Karel Svoboda (k výročí bohemisty)*
- (11) 26. listopadu 2013
prof. PhDr. Jana Hoffmannová, DrSc.: *Syntax mluvené češtiny a možnosti jejího výzkumu*
- (12) 4. prosince 2013
PhDr. Stanislava Kloferová, CSc.: *Dnešní čeština a její nářečí*
- (13) 10. prosince 2013
PhDr. Alena M. Černá, Ph.D.: *Elektronické edice děl ze starší české literatury ve Vokabuláři webovém*

Hradec Králové

- (1) 12. března 2013
Mgr. Svatava Škodová, Ph.D.: *Žákovské korpusy, CzeSL a čeština jako druhý jazyk*
- (2) 24. dubna 2013
PhDr. Lucie Saicová Římalová, Ph.D.: *Sémantika a pragmatika rané dětské řeči*
- (3) 7. listopadu 2013
doc. Mgr. Miroslav Vepřek, Ph.D.: *Dobrodružství se staroslověnštinou a staroslověnskými památkami*
- (4) 18. listopadu 2013
Mgr. Jiří Matela, M.A.: *Kokoro: japonský jazyk a lidská mysl*

Olomouc

- (1) 6. března 2013
Slavnostní prezentace knihy prof. PhDr. Miroslava Komárka, DrSc., *Dějiny českého jazyka*
Referující: doc. PhDr. Karel Komárek, Ph.D.; Mgr. Dan Faltýnek, Ph.D.; PhDr. Ondřej Bláha, Ph.D.
- (2) 18. března 2013
Erika Corbara, M.A.: *Language Economy and PRO-DROP Theory from a Minimalist Perspective*

- (3) 18. března 2013
Prof. Dr. habil. Peter Kosta: *Inner Islands and Negation in Czech, German, English and Spanish: The case of which-clauses and as-clauses revisited*
- (4) 6. května 2013
doc. RNDr. Vladimír Petkevič, CSc.: *1. a 2. osoba préterita v dnešní češtině z hlediska jazykového značkování*
- (5) 7. května 2013
prof. PhDr. Jana Hoffmannová, DrSc.: *Syntax mluvené češtiny a perspektivy jejího výzkumu*
- (6) 17. října 2013
PhDr. Soňa Schneiderová, Ph.D.: *Analýza diskurzu – různé přístupy k analýze textu*
- (7) 5. prosince 2013
PhDr. Miloslava Vajdlová: *Formování nekmenového deklinačního typu píseň*

Opava

- (1) 16. dubna 2013
Prof. PhDr. Marie Krčmová, CSc.: *Stylistika mezi lingvistikou a literární vědou*

Ostrava

- (1) 17. dubna 2013
Doc. Mgr. Jaroslav David, Ph.D.: *Historická sémantika – metodologické problémy disciplíny*
- (2) 15. října 2013
Doc. Mgr. Jaromír Krško, PhD.: *Hydronomastika v (česko)slovenských súvislostiach*
- (3) 17. října 2013
Doc. Mgr. Jaromír Krško, PhD.: *Apelatívne a propriálne komunikačné registre*
- (4) 23. října 2013
Mgr. Jana Kuběnová: *Evangelní citáty v Besédách Řehoře Velikého*
- (5) 30. října 2013
Mgr. Jakub Maruš: *Vývoj prostředků české záporové shody (v biblickém materiálu)*
- (6) 6. listopadu 2013
PhDr. Jan Horálek, Ph.D.: *Vývoj a proměny některých typů depreciativ – k vývoji slov hanlivých*

Praha

- (1) 28. února 2013
PhDr. Markéta Pravdová, Ph.D.; PhDr. Ivana Svobodová: *Psaní velkých písmen – znalosti a postoje uživatelů češtiny*
- (2) 7. března 2013
Prof. Dr. Peter Kosta: *Nejednoznačnost a humor v překladu*
- (3) 21. března 2013
Prof. MUDr. Josef Syka, DrSc., dr. h. c.: *Jazyk a lidský mozek*
- (4) 4. dubna 2013
PhDr. Jiří Zeman, Ph.D.: *Umělý dialog v médiích*
- (5) 17. dubna 2013
Éamon Lankford: *A Microtoponomy Project: Collection, Mapping and Archiving, in two counties in the South of Ireland*
- (6) 18. dubna 2013
Eva Filippová, Hons B.A., M.A., Ph.D.: *Figurativny jazyk v komunikácii: predpoklady užívania a porozumenia*
- (7) 16. května 2013
Prof. PhDr. Jarmila Panevová, DrSc.: *Elipsa, aneb co v korpusu nenajdeme*
- (8) 3. října 2013
Prof. Péter Maitz: *Language contact and morphosyntactic complexity: Evidence from German*
- (9) 17. října 2013
PhDr. Jasňa Pacovská, CSc.: *Kognitivní lingvistika a didaktika mateřského jazyka*
- (10) 31. října 2013
doc. PhDr. Ludmila Zimová, CSc.: *Potkávání se se syntaxí. Vzpomínky, zkušenosti a poznání z odborné přípravy budoucích češtinářů všeho druhu*
- (11) 14. listopadu 2013
doc. PhDr. Jiří Nekvapil, CSc.; Mgr. Marián Sloboda, Ph.D.; prom. fil. Ivo Vasiljev, CSc.; Mgr. Petr Kaderka, Ph.D.: *Prezentace ediční řady Sociolinguvistická edice: Jazyk, společnost, interakce (Nakladatelství Lidové noviny)*

Ústí nad Labem

- (1) 13. února 2013
doc. PhDr. Dana Baláková, Ph.D.: *Dynamika biblickej frazeológie*
- (2) 13. února 2013
PhDr. Viera Kováčová, Ph.D.: *Biblická frazeológia z pohľadu slovenskej, ruskej a nemeckej mladej generácie (integrujúce a špecifikujúce tendencie)*
- (3) 3. dubna 2013
doc. Mgr. Robert Adam, Ph.D.: *K výkladům v Internetové jazykové příručce ÚJČ AV ČR (Analýza a zhodnocení)*

- (4) 6. listopadu 2013
PhDr. Mira Marvanová, Ph.D.: *Mathesiovo „perfektum“ a korpusová analýza problematiky v současné češtině (88 let poté)*
- (5) 27. listopadu 2013
doc. PhDr. Ivana Bozděchová, CSc.: *Názvy povolání a kompozice*

*Podle podkladů předsedů poboček JS ČR zpracovala Martina Šmejkalová
Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta
martina.smejkalova@pedf.cuni.cz*

Nové publikace

Styl mediálních dialogů

Světlá Čmejková – Martin Havlík – Jana Hoffmannová – Olga Müllerová –
Jiří Zeman, Praha: Academia, 2013, 316 s.

Řekl bych, že to byl dobrý nápad, když 4. dubna 2013 vystoupil královéhradecký bohemista Jiří Zeman v Jazykovědném sdružení v Praze, kde proslavil přednášku *Umělý dialog v médiích*. Jeho zajímavá, a přitom poměrně krátká řeč mě zaujala. Jiří Zeman je totiž jedním z autorů vydařené publikace o současné mediální češtině *Styl mediálních dialogů*. Řečeno komerční terminologií dneška: knize samé předcházela zdařilá propagace, která splnila svůj účel. Nerozuměl jsem sice, co je myšleno adjektivem *umělý* v názvu Zemanovy přednášky, pro niž by se hodilo víc sousloví *fiktivní (zinscenovaný) dialog*, věděl jsem ale, že knihu musím mít. A mám.

Víc než třísetstránková publikace navazuje na to, čím se všichni renomovaní autoři zabývají – víc, či míň – celý svůj profesní život. V zajímavých studiích analyzují vybrané televizní a rozhlasové rozhovory od těch nejkratších až po ty, které vytvářejí buď samostatné pořady, nebo tematické vysílací bloky. Knihu tvoří dvanáct kapitol, včetně předmluvy a závěru vypracovaných Světlou Čmejkovou. Nebudu se pokoušet hodnotit věcný přínos každého z autorů. Jako člověk, který ve zpravodajství televize veřejné služby pracuje už devět let a mimo jiné se zde zabývá jazykem a úrovní mluvené češtiny, se zamyslím nad tím, proč si myslím, že se kniha autorům povedla.

Pětice bohemistů se zaměřuje především na dialog, a tedy hlavně na výzkum mluvené komunikace tak, jak opravdu vypadá, jak probíhá v reálném čase, v podstatě synchronně tak, jak ji užívá moderátor/redaktor a slyší divák/posluchač. Jde o obsáhlou lingvistickou studii s konkrétními ukázkami dialogů. Je dobré, že u každé je uvedena nejen přesná datace, ale i konkrétní jméno moderátora i pozvaného hosta. (Dřív se obvykle užívalo jen obecné a anonymní M = moderátor, R = redaktor, H = host.) Autorskému týmu se úspěšně daří vyjádřit zájem o mluvenou komunikaci, resp. teorii mluveného projevu, tedy o populární a v současnosti už i dobře etablovaný obor. Zkoumá tedy problematiku mluvených textů i jejich analýzy a zaměřuje se na odlišnosti dialogické řeči od monologické. Autoři typizují mediální dialogy žánrově od prostě informačně sdělných přes politické až k (pseudo)zábavným rozhovorům (*entertainment dialogue*). Kladem je, že popisují i tzv. dialogy o ničem, tedy bezobsažné povídání. Ty se objevují v elektronických médiích obvykle tehdy, chtějí-li moderátoři a hosté udržet kontakt s divákem, anebo tehdy, jde-li o editoriální pokyn (dramaturgický záměr) vyplnit zbývající čas do plánované stopáže. Autoři tyto dialogy většinou

nehodnotí – a není to ani třeba – jen popisují průběh celého takového „potlaču“. Skvělá je kapitola Martina Havlíka. Nezaujatě, přesně a soustředěně popisuje (ne)dodržování zdvořilosti v jazyce. Havlík cílí především na skákání do řeči a všímá si i způsobů předávání slova. Autor, který nevidí do zákulisí zpravodajské čtyřladvacítky, se trefil do ožehavého problému, s nímž se potýká zpravodajství ČT už dlouho, byť to z pohledu diváka laika není patrné a zřejmě ani uvědomované. Požadované přirozené, zdvořilé, očekávané i žádané předání slova (tzv. předávka) vyústí někdy v chaotické a nepřirozené loučení a vítání s podivnými nájezdy a odjezdy kamer.

Myslím, že v oblasti mluvené komunikace, tedy disciplíny, jež se dnes traktuje jako studijní obor s propracovanou lingvistickou terminologií a pevnými základy, přináší pětice bohemistů ucelené analýzy ústního monologického i dialogického projevu. Svou publikaci však pojmenovali *Styl mediálních dialogů*, a jak sami připouštějí, dostávají se na pole (téměř) neorané. Jde totiž o to, jestli současné mediální dialogy mají vůbec nějaký styl! Pokud ano, kdo, kdy a kde ho vytváří, kde se konstituuje a co a kdo všechno ovlivní jeho výslednou podobu? Můžeme uvažovat tak, že výsledný styl mediálních dialogů je součtem stylů všech těch, kteří se zúčastnili rozhovoru – a jde o správnou úvahu – nebo ho vytváří nikoli součet, ale průnik a prolínání individuálních stylů, u nichž je však nutno počítat ještě s tím, že do těchto stylů vstupují neviditelně a neslyšitelně ještě další zúčastněné osoby (režisér, editor, dramaturg). V dobrém slova smyslu je tak individuální styl konkrétního moderátora/redaktora manipulován dalšími, kteří se podílejí na vysílání. I ti totiž ovlivní výslednou podobu řeči, komunikátu, jenž je v publikaci zkoumán a analyzován. Rozdílnou úroveň těchto rozhovorů od sebejistých, u nichž si nelze často nevšimnout určité záměrné sebestylizace, až po ty o ničem. Pokud tedy přiznáme mediálním dialogům vlastní styl, musíme se vypořádat ještě s jedním problémem: jak je stylisticky hodnotit. U mluvených projevů se nesmíme pohybovat jen na ose spisovné–nespisovné. Hodnocení psaných textů je sice snazší, kritéria, jež se k tomu používají, však nelze použít při analýzách textů mluvených, ať už předem připravených nebo ne. Autoři tu tak sami – aniž by o to viditelně usilovali – znovu otevírají víc než pětasedmdesát let téměř neřešený problém. Mám zde na mysli to, že když v roce 1938 J. V. Bečka vydal příručku praktické stylistiky *Technika slohu*, nastoupil jí cestu, kterou naše stylistická výchova a vzdělávání často nedokázaly pořád ještě opustit. Namísto praktické výuky, jak správně mluvit (v žádném případě zde nestačí zprofanovaná řečnická cvičení či referáty), máme příručky, jak rozebírat a hodnotit druhé, nemluvě o tom, že zvuková stránka jazyka řečových profesionálů je podceňována úplně.

Pracovníci Ústavu pro jazyk český ve své nejnovější knize zkoumají pravidelné pořady zejména veřejnoprávních médií, stranou jejich zájmu však nezůstává ani produkce soukromých televizí. Jejich orientace na mluvený jazyk a styl mluvených mediálních dialogů těží z mluvy nejen moderátorů, ale i přizvaných hostů. Autoři si všímají způsobů využívání jazykových prostředků od spisov-

ných a hovorových až po nespisovné nebo i vulgární. Popisují tedy i styl mluvených projevů (kapitola 2). Světla Čmejková zde opět poukazuje na letitý problém adjektiva *hovorový*. Nemá smysl vracet debatu tam, kde už byla před desítkami let, ani nepovažují za užitečné otevírat ji znovu, z vlastní zkušenosti vím, že pro diváka je *hovorový* synonymní nikoli se slovem *spisovný* (mluvená podoba spisovného jazyka), ale naopak s přídavným jménem *nespisovný*. Trefně Čmejková konstatuje, že zatímco bohemisté si s tímto termínem (*hovorový*) vlastně už nevědí rady, uživatel jazyka má dávno jasno (s. 16). I přesto si myslím, že bychom měli u termínu *hovorový* zůstat. Autorka této kapitoly detailně analyzuje rozhovor v ranním vysílání ČT, jehož hostem byl textař Michal Horáček, a zamýšlí se nad tím, čím je dán výběr spisovných i nespisovných vyjadřovacích prostředků. Strídání kódů je tu tak velmi dobře popsáno u hosta i obou moderátorů ranního bloku Studia 6. Horáček umí zacházet s jazykem, je si toho vědom. Lze se domnívat, že v jeho případě je tento způsob užívání jazyka záměrný. Horáčkovy stylizované projevy nespisovného vyjadřování přecházejí v čistě spisovné. V kontextu toho, o čem mluví, co a jak říká, volbou jazykových prostředků dává najevo svůj nadhled, odstup a rozlišuje tak docela dobře i to, čeho byl svědkem, co sám zažil, od toho, co jen komentuje nebo na to říká jen svůj názor. Čmejková sama (s. 29) píše o Horáčkově pozoruhodné pohotovosti, vstřícnosti a ochotě, s nimiž reaguje na moderátory. Michal Horáček však nepředstavuje (verbálně) typického hosta. Je jedním z těch, který je nad oním vyjadřovacím průměrem ostatních, a tomu pak odpovídá i mluva moderátorů. Druhou kapitolu uzavírá její autorka Světla Čmejková aplikací čtyř psycholingvistických zásad Griceova kooperačního principu na Horáčkovo vystoupení. Týmiž zásadami bychom měli hodnotit i vystoupení moderátorů. Na poměry ranního vysílání šlo o rozhovor s dlouhou stopáží.

Drobná poznámka ke s. 20. Vydavatelství Mladá fronta a deník MLADÁ FRONTA DNES (zkráceně MFD nebo DNES) je vhodné psát v této grafické podobě, ne tedy *Mladá fronta Dnes*. MFD patří do skupiny MAFRA, sídlí na pražském Smíchově a vůči konkurenčnímu vydavatelství Mladá fronta sídlícímu v Modřanech se vymezuje velmi negativně.

Je-li v dialogu přítomen konflikt, jde zhusta o dialog politický. Host i moderátor konfrontují své pohledy na věc. Čmejková (s. 43) pak upozorňuje na tzv. odvetné slovo. To je municí každého, kdo poslouchá a cítí potřebu se bránit. Jsou to právě tato odvetná slova, která vytvářejí konflikt v rozhovoru, konfrontace totiž činí dialog zajímavějším a moderátoři často o konfrontaci usilují záměrně, pro některé pořady se reportáže dokonce točí prvoplánově jako konfrontační. Naplňuje se tím pragmatický cíl: nesouhlas, hádka, názorové střety vytvářejí konfrontační styl. Často má jen jepičí život, ale i tak má zaručeno, že ho média budou víc hrát, citovat či „zdrojovat“. Na jedné straně je tu často nepřiznaná ambice moderátora vmanévrovat hosta do nevýhodné pozice a podržet ho v ní co nejdéle s cílem získat co nejvíc odpovědí, druhá strana se však této ma-

nipulativní taktice brání, prokoukne ji a nechce na ni přistoupit. Mají-li mediální dialogy svůj vlastní styl, pak konfrontace a manipulace tvoří jeho opěrné pilíře.

Autoři knihy se zaměřili na rozdílné typy promluv v různých pořadech pro různé cílové skupiny. Analyzují gramatickou a stylistickou úroveň, zvukovou složku jazyka konkrétních lidí, ale především text jako celek. Čtenář zasvěcený i nezasvěcený je tak nucen přemýšlet o proměnách současné mediální češtiny. Tohle je jeden z velkých přínosů knihy. Zdárně se jí totiž daří glosovat a nemanipulativně odhalovat (konstatovat) to, co se během sledovaných debat děje a co si běžně konzument médií neuvědomí. Proto se v této souvislosti nelze nezmínit i o viditelné proměně vyjadřování, kterou popisuje ve čtvrté kapitole Světa Čmejrková. Poukazuje na to, jak konverzacionalizace jazyka, původně tak příznačná jen pro média soukromá, postupně opanovala i veřejnoprávní prostor, jehož moderátoři jsou čím dál uvolněnější a upovídanější, a všímá si pozitiv i negativ tohoto trendu (s. 45). Čmejrková uvádí příklady studiových dialogů tehdy ještě dvou moderátorů ranního Studia 6. Dnes je už jen jeden, pozici nahrávače a sparingpartnera mu dělá zprávař. Změnil se tedy komunikační model, kdy zůstává jen jeden moderátor, který si v přesně vymezených a předem daných momentech vymění pár slov se zprávařem. Jde např. o komentování tisku před velkou plazmovou obrazovkou. Moderátor kolegovi zprávaři neuděluje slovo, mluví spontánně, jde o nepřipravené texty, často jeden druhého přeruší. Selže-li technika, např. když se neotevře po rozkliknutí obrazovky požadovaný deník, snaží se oba pokračovat v rozhovoru. Nikdy se neomlouvají za žádné problémy. Krátký nepřipravený mediální dialog, který dosud mezi oběma probíhal jako dynamická hra, se tak mění v komentování toho, že něco nejde, že něco někde nefunguje. („Zkus na to kliknout ty, Jolko, mně tam někdo nepřeje.“ „Á, tak já jsem úspěšnější, vidíš to.“ „Jolko, nejsi, já chtěl MLADOU FRONTU DNES, otevřelo se mi Právo.“ „Ale klikala jsem na MFD. Tomu nerozumím.“ „No takže, MLADÁ FRONTA DNES píše o tom, jak...“) Budou-li autoři uvažovat o pokračování knihy, myslím, že v oblasti těchto nechtěných dialogů, traktovaných obvykle jako rozpačité konverzační výplně s nejasným koncem i délkou, se jim nabízí přímo jedna samostatná kapitola. (Rád případně vypomůžu.) Svým způsobem si toho všímá i Olga Müllerová, autorka páté kapitoly. Ranní vysílání chápe jako specifický druh komunikace a podle toho kapitolu pojmenovala *Ranní interview jako druh komunikačního žánru*. Opět jde o zdařilý a detailní popis všech součástí komunikace a jejího průběhu od délky rozhovoru samotného, přes výběr respondentů, uspořádání rozhovoru a konče rozborem otázek a odpovědí. Kladně lze hodnotit stať o přerušování rozhovoru. Müllerová volí termíny *kooperativní* vs. *kontroverzní* a jde opět o téma, které by určitě mělo být detailněji popsáno v případném pokračování knihy. Je rozdíl mezi skákáním si do řeči a přerušováním rozhovoru? Uvažuje-li pětice autorů o stylu mediálních dialogů a napíšu-li o něm knihu, pak je velmi dobré, že se právě v této kapitole zmiňuje Olga Müllerová o tom, do jaké míry se na tomto stylu podílí i vlastní styl moderátora. Snad jen drobná výtku ke s. 123. Spojení *moderátor-laik* a *me-*

teorolog-odborník bych uvítal v podobě bez spojovníku: *moderátor laik, meteorolog odborník*.

V publikaci nechybí ani rozsáhlé pojednání věnované stylu mediálních dialogů v rozhlase, jmenovitě hlavně pak v Radiožurnálu. Moderátor, který zde není viděn, ale jen slyšen, tu vystupuje jako průvodce mluveným slovem v proměnlivých rolích. Počínaje informativní, konče ostře konfrontační. V případě technických či jiných obtíží zůstává posluchači skryt, rovněž tak prostředí, ze kterého vysílá. Různé konverzační opravy moderátorů, vysvětlující ten který vysílací lapsus, tak můžou být v podání moderátora uvolněnější i kratší. V kapitole se probírá i struktura a uspořádání rozhovoru, zkoumají se různé typy dotazů i (často nepromyšlené) strategie odpovědí. Podle toho, jaký postoj ke skutečnosti zaujme moderátor, se pak odvíjí i volba jazykových prostředků zpovídání. Někdy se stane, že volné kladení tazatelových otázek se překloupí ve skutečnou výměnu názorů, kdy moderátor chce po hostovi, aby vysvětlil či obhájil vyřčené názory a zdůvodnil své postoje. Poučení a zkušenosti rozhlasoví a televizní moderátoři vědí, že jaká otázka, taková odpověď, a dramaturgové pořadu zas vědí, že jaký host, takový (ne)zájem.

Autoři si právě všímají, jak pozvaní hosté (většinou politici) reagují na položené dotazy: např. exprezident Václav Klaus s prokazatelnou tendencí k sebe-propagaci v podobě monologických výstupů a následným poučováním a opravováním kohokoli, moderátora, posluchače, diváka. Nutno připustit, že Klausovy výtky či připomínky byly často oprávněné. Skákání do řeči jako agresivnímu komunikačnímu prostředku je v knize věnována samostatná kapitola. Stejně tak např. i otázce projevoování zdvořilosti v komunikaci, vykání či tykání.

Knihou ovšem zkoumá i zábavně laděné rozhovory v pořadech, kterými jsou např. Šípova Všechnopárty na ČT1 či Krausova show na Primě. U obou se můžeme setkat s promyšlenou slovní klauniádou, žánrově jde vlastně o identické pořady. Oba se však – díky moderátorským zkušenostem a zároveň osobnostním rozdílům – vyprofilovaly odlišně. Toho si všímá sedmá kapitola Jany Hoffmannové. Ta rozebírá po všech stránkách podobu současné české televizní talk show. Jde o skvělou analýzu obsahu i formy těchto pořadů. Autorce, která sama nevidí do zákulisí ani jednoho z nich, se podařilo vystihnout nejen to, co oba pořady charakterizuje, co mají společné, ale především i to, čím se liší a proč. Jan Kraus nevstupuje do výběru hostů v podstatě vůbec, dramaturgyni Simoně Matáskové nechává volnou ruku. Nechce zvat politiky, a ti, které by naopak pozval, mnohdy odmítnou. Zpovídání však chtějí často nejen vědět, o čem že by měli vyprávět; ti zkušenější chtějí vědět i to, kdo další bude přítomen natáčení. Vzhledem k tomu, že oba moderátoři se vyznačují připraveností na každé vysílání a pohotovostí svých reakcí a odpovědí, své moderátorské a dramaturgické záměry zhusta nesdělují nikomu z hostů. Kraus víc než Šíp usiluje o opanování prostoru. (Při pohovoru na místo mluvčího českého premiéra byli na Úřadu vlády někteří adepti tázáni, zda by premiérovi doporučili spíš vystoupení u Krause, nebo u Šípa.) Ne nevýznamnou roli zde sehrává i reakce publika. To si kupuje

na natáčení vstupenku a celou talk show vnímá jako kontaktní představení. Oba pořady se předtáčejí.

Nesporným přínosem celé knihy je i její závěrečná kapitola *Některé stylové jevy v tvarosloví, syntaxi a lexiku mediálních dialogů*. Její autorka Světlá Čmejková se zamýšlí nad postavením spisovnosti/nespisovnosti v rozhovorech. Sama se danou problematikou zabývala velmi dlouho a intenzivně. Myslím, že se jí tady podařilo ukázat, že divák/posluchač/host má svou esteticko-výchovnou představu spisovného jazyka vycházející často z toho, že čeština upadá a že většina lidí mluví špatně a že hlavně veřejnoprávní média by s tím měla něco dělat, a nedělají. Téma, které trápí nejen bohemisty už hodně dlouho. Na jedné straně jsou ti, kteří se odvolávají často jen na problematiku *Pravidla českého pravopisu*, která se však nezabývá otázkou spisovnosti, ale nastolují jen sadu doporučení, jak správně psát, kdy ale každá jejich proměna vedla uživatele (a tedy hosta, moderátora, diváka, posluchače) spíš k nedůvěře k jazykovým autoritám. Na straně druhé pak reálná koexistence a konkurence spisovné a nespisovné češtiny a konverzacionalizace jazyka, jež se nevyhnuly žádnému médiu, i různé pohledy na tuto věc, kdy není jasné, jak kultivované, ale ne zcela spisovné projevy hodnotit (s. 240). Světle Čmejkové se podařilo na několika stránkách provést psycholingvistickou a sociolingvistickou sondu, kterou uzavírají tři zdařile napsané kapitoly: *Opakující se sporné tvaroslovné a syntaktické jevy v mediálních rozhovorech. Lexikální stránka mediálních rozhovorů. Jazykový management spisovných a obecněčeských tvarů*.

Strategický a promyšlený je dle mého soudu i závěr knihy. *Styl mediálních dialogů* totiž končí pojednáním Jiřího Zemana, které pojmenoval stručně a jasně *Výslovnost*. V době, kdy fakulty vychovávající budoucí novináře a odborníky v oblasti komunikace, marketingu a veřejného mínění v podstatě rezignovaly na výuku zvukové stránky jazyka, jde o čtení víc než zajímavé. Nevadí spontánnost, nevadí přeházení, ale vadí, když dotyčnému není rozumět, když je označován jako řečový (mluvní) profesionál, nebo dokonce vzor, a má přitom slyšitelné vady řeči. Smutné je, že o tom ani neví nebo vědět radši nechce. Často se zapomíná na to, že kultivovaný může být projev jen tehdy, je-li kultivovaná a srozumitelná výslovnost. Není-li tomu tak, pak jde o hendikep, který každý, kdo poslouchá, vnímá jako značně iritující faktor v komunikaci a zaměří se víc na formu sdělovaného než na obsah. Polemiky o tom, co je a co není spisovné, kdo má tu pravomoc rozhodovat a na základě čeho, se vedou desítky let. Problematika výslovnosti a obecně zvukové stránky jazyka v médiích se řeší spíš výjimečně.

Přemýšlel jsem o tom, jestli mi vadí, že ke knize není přiloženo DVD nebo CD. Nevadí mi to. Pominu-li zřejmě problematiku otázky autorských práv, pak většinu toho, o čem autoři píšou, lze nalézt v internetových archivech konkrétního média. I proto je dobře, že jsou u ukázek data a jména všech zúčastněných. (V roce 2011 vyšla prof. Jiřímu Krausovi výborná publikace *Člověk mluví*, k níž jsou přiložena dvě CD originálně namluvená dvojicí Oldřich Kaiser –

Jiří Lábus. Na CD se však orientujete jen stěží.) Autorům se podařilo zmapovat nápadné jevy současné mediální češtiny a zdařile ukazují a dokazují, že mediální dialogy vytvářejí svůj mediální styl a že stojí za to zkoumat ho a všimnout si všech jeho proměn v souvislosti s tím, jak se budou měnit nejen média jako taková, ale především gramaticko-foneticko-stylistické vědomosti těch, kteří v nich pracují. Autorům se sluší poděkovat za vydařenou knihu, o které by měli vědět všichni ti, kteří v médiích pracují, ale i ti, kteří o tom zatím jen sní. Lze si přát, aby autoři uvažovali o pokračování publikace. Psát bude o čem. Česká mediální scéna prochází turbulentním vývojem. V souvislosti s tím, jak se mění vlastnická struktura, bude zajímavé sledovat i to, jak se mění personální obsazení a profesionalita těch, kteří styl mediálních dialogů vytvářejí a vytvářet budou. Spolu s gramatikou Václava Cvrčka a kol. *Mluvnice současné češtiny* řadím *Styl mediálních dialogů* k nejpozoruhodnějším bohemistickým knihám posledních let. (Publikace *Akademická příručka českého jazyka* je skvělou internetovou pomůckou. V knižní podobě jde však většinou jen o její překlopení do tištěné podoby.)

Petr Vybíral
Metropolitní univerzita Praha, katedra mediálních
studií, Zpravodajství České televize
vybiral@mup.cz

Brewer's Britain and Ireland

Compiled by John Ayto and Ian Crofton. Place-name consultant Dr Paul Cavill.
London: Weidenfeld & Nicolson, 2005, 1296 s.

Tento text se podobá recenzi, ale ve dvou ohledech nevychází vstříc očekáváním, která jsou s žánrem recenze spojována. Především: předmětem popisu a hodnocení není publikace čerstvá. Dále: v odborném lingvistickém časopisu není zvykem představovat publikace kompilační, které nadto ani neuvádějí odbornou literaturu; v daném případě nejde o autorskou svévůli a důvod bude zmíněn. Způsob prezentace místních jmen, jaký kniha nabízí, přesto může inspirovat budoucí onomastické projekty.

Publikování *Brewer's Britain and Ireland* navázalo na ediční řadu, kterou již r. 1870 otevřel slovník *Brewer's Dictionary of Phrase and Fable*. Řada u nás zatím nemá obdobu v tom, že zpracovává témata z pomezí lingvistiky, kulturologie a historie. Několik svazků zachycuje v různě orientovaných výběrech ony *phrases and fables*. Ten základní lze už i stáhnout po síti nebo v něm po síti listovat¹ a přesvědčit se, že jde tak trochu o slovník všeho možného (negativum),

¹ Přístup umožňuje stránka <https://archive.org/details/brewersdictionary000544mbp>.

kde se najde i mnohé z toho, co by klasicky zpracovaný výkladový slovník neměl (pozitivum).² Pro ukázkou uvedu několik po sobě jdoucích hesel z písmene A:³ *Above par* (z finančnictví) – *Ab ovo* (okřídlený latinský obrat) – *Abracadabra* (včetně odvození z hebrejského označení Otce, Syna i Ducha Svatého a včetně používání v magii) – *Abracax* (viz Abraxas) – *Abraham + Abrahamic covenant*; *Abraham Newland, An* (bankovka); *Abraham's bosom* – *There is no leaping from Delilah'slap into Abraham's bosom* – *Abram-colour* (nemá s Abra(ha)mem nic společného) – *Abram-man, or Abraham cove*. Vidíme, že svoje zpracování tu našly výrazy a obraty z různých dob, jejichž základem je cizí jazyk a/nebo některé proprium. Přidám aspoň jednu nepochybnou *phrase*: u hesel *Jew, Jews* najdeme obrat *Worth a Jew's eye* (stojí za židovo voko), který odkazuje na mučení židů ve snaze dostat z nich peníze, jak k tomu došlo v Bristolu za krále Jana (vládl 1199–1216). Podívejme se do svých polic, který z běžných slovníků angličtiny podobné informace podává.⁴

Kromě *phrases and fables* vyšel i svazek *Brewer's Rogues, Villains and Eccentrics*, věnovaný padouchům a výstředním lidem včetně esoteriků, parapsychologů apod.: kdepak my máme aspoň malou encyklopedii našich Václavů Babinských, Frantů Kocourků či Františků Bardonů? Do řady dále patří svazek *Brewer's Curious Titles*: ten zpracoval „podivné“ názvy přes 1500 filmů, románů, her, obrazů a hudebních skladeb. Na záložce jsou tyto knihy charakterizovány jako *popular reference books*, řekněme jako populární knihy k nahlížení. Skrze osobu hlavního editora Iana Croftona je kniha spojena i s dalšími projekty, které mají s objemnou populární příručkou k místním jménům bližší či vzdálenější afiliaci: etymologický slovník, *Oxford Companion to Food* čili Oxfordský společník k jídlu⁵ nebo slovník poetismů nazvaný *Dictionary of Rhyming Slang*.

Knihy *Brewer's Britain and Ireland* má při rozměru stránky 172×231 mm xxix stran úvodních informací, 1237 stran hesláře místních jmen, navazujících 30 stran pak vyplňují *Appendices, Maps and Glossary*. Úvodní části, které vypracoval (nebude-li poznamenáno jinak) P. Cavill, uvádějí čtenáře do problematiky: úvod do různých časových i jazykových vrstev toponym, do používaných

² Podobně dvojace lze pohlížet i na *Slovník nespisovné češtiny*, Praha. Maxdorf 2006. Mohu dosvědčit, že v oboru slovní zásoby, na který je orientován, mi zatím téměř vždycky dobře posloužil.

³ Lemma ve „*Phrase and Fable*“ začíná verzálkou, ať se tak slovo píše vždy, nebo jen na začátku vět. Příručka „*Britain and Ireland*“ tuto tradici jazykově necitlivých slovníků (jaké vycházejí i u nás) chvályhodně nenásleduje.

⁴ Pokud jde o češtinu, poměrně nejbližší mají knížky typu Dvořák, L. – Spalová, O. (1968): *Co to je, když se řekne...* Praha: Svoboda, nebo nejnověji Kazda, M. (2013): *Proč se říká...* (k dostání i jako e-kniha).

⁵ Název je obměnou názvů četných propedeuticko-encyklopedických příruček, které původně uváděly do seriózního studijního oboru, třeba do ruské literatury, do sociální antropologie nebo do filosofie jazyka. Vyšly však už „companiony“ i o filmu nebo *to the Body*, kde se lze dočíst např. o druzích tetování.

lingvistických termínů, do užívání slovníku (napsali sami autoři hesláře). Za poznamenání stojí úspornost slovníčku zkratk, jichž je jen deset, přičemž většina z nich je známa i odjinud (b. *born*, d. *died*, c. *circa*; OFr *Old French*, ME *Middle English*). Přílohy pak uvádějí do problematiky onomastického bádání, do specifik administrativních podob místních jmen,⁶ do zvláštností jmen církevních objektů (zpracoval opět P. Cavill); v přílohách jsou dále přetištěné mapy a slovníček obsahující etyma, např. „**borth** (W) harbour“ neboli *borth* je velšské slovo znamenající přístav.

Hlavní část čili heslář představuje u každého jména nejprve ve stručném záhlaví (bezpatkové písmo) jeho původ. (V příručce určené rodilým mluvčím angličtiny se neuvádí výslovnost, kterou bychom my ostatní uvítali.) Ve stati (patkové písmo) jsou uvedeny místopisné údaje a pokud možno vše důležité, co se k místu váže, posléze pak i onyma, kolokace a obraty, v nichž místní jméno figuruje. Ilustrujme to na citaci a popisu kratšího hesla o poměrně známém jménu.

Scarborough ‘Skarthi’s stronghold’, OScand male personal name *Skarthi* + OE *burh* (see BURY).

A seaside resort in North Yorkshire, 25 km (15 miles) northwest of Bridlington. It is situated where ...

Po této místopisné informaci (v níž jsem pohřešil údaj, kolik asi obyvatel v dnešní době Scarborough má) následují údaje o bitvách a válkách v okolí, o význačném vězni v tamním hradu (George Fox, zakladatel kvakerů), o minerální vodě objevené nedaleko v r. 1620 a schopné prý vyléčit vše včetně hypochondrie, o tradovaném označení města za *Queen of the Coast* neboli za Královnu pobřeží; o tom, že ve Scarborough zemřela Anne Brontë a na kterém hřbitově je pochována; o tom, kdo další široce známý se tam narodil nebo působil. Jsou připomenuta stejně pojmenovaná města čili *Scarborough* v Kanadě, na Novém Zélandu, na Trinidadu a Tobagu a ve státech USA (Maine, Massachusetts).

Než přejdeme k relativně samostatným podheslům o Scarborough, připomeňme alespoň některé z takových údajů, jaké ve slovníku nechybějí, ale v hesle *Scarborough* nenašly uplatnění. U měst jako Manchester, Leeds nebo i Middlesborough nechybějí informace o známých fotbalových klubech. (Poslední uvedené toponymum jsem poznal ještě jako kluk při četbě Poláčkova románu *Bylo nás pět* a zatím jsem je v jiné souvislosti nepotkal.) Slovník nemlčí ani o univerzitách a univerzitních nakladatelských domech. O městě York se dovíme nejen to, že býval po Londýně největším městem Británie, ale také že se pyšní titulem *Most Haunted City in Europe* (Nejstrašidelnější město v Evropě); jsou také jmenována nejznámější z tamních strašidel.

⁶ Také u nás jsou případy, kdy se standardizace rozešla s živým jazykem a vytvořila obtížně srozumitelné pojmenovací jednotky: srov. případ *Červená Píska* v příspěvku Šimandl, J. (2000): Morfologická problematika v jazykové poradně (4 části). In: *Naše řeč*, 83, s. 121.

Čtyři samostatná podhesla zachycují „další životy“ jména Scarborough; očís-
lujeme si je. (1) Okřídlený výrok *baby-killers of Scarborough* (zabijáci dětí ze
S.) se vztahuje k bombardování města německým křížníkem 16. prosince 1914
a prvotní užití výroku je doloženo citací dopisu W. Churchilla starostovi Scarbo-
rough z 20. 12. (2) Kolokace *Scarborough Fair* je známá i u nás jako název pís-
ně *Trh ve Scarborough*.⁷ Připomenuto je i využití této kolokace pro označení
variety růže. (3) Slovo *scarbroite*, vytvořené jako blend,⁸ pojmenovalo minerál
s nalezištěm v okolí Scarborough.⁹ (4) Titul *A Trip to Scarborough* nese hra
z r. 1777, kterou R. B. Sheridan vytvořil podle komedie *The Relapse* (1696).

Záznamem tohoto literárního využití končí údaje ke *Scarborough* – ale záro-
veň se otvírají další úvahy, například kolik dalších „vtělení“ téhož toponyma –
nebo jindy i kvazitoponyma: srov. Vyskočilovy *Křtiny v Hřbívích* (1969) – by se
mohlo nekompilačně, objevitelsky najít pomocí korpusů a internetu v dnešních
textech o divadle, filmu, výtvarném umění, hudbě včetně pop music... kdo ví,
možná *Scarborough* figuruje i v názvu nějaké počítačové hry. I nejmenší
z korpusů ÚČNK, tzv. Synek, dokládá *Scarborough College Torontské univerzi-
ty*: ne že by bylo v encyklopedii nutné vypočítávat, kde všude mají *Scarborough
College* (už proto, že takový seznam může zastarat, ještě než kniha vyjde), ale
jistě by stálo za připomenutí, že jméno známého města *Scarborough* nachází
typově i takovéto využití, zatímco jména lokalit známá sotvakomu takto využí-
vána nebývají.

Zájemci o onomastiku by jistě i u nás přivítali takové zpracování onomastic-
kého materiálu, které by – kromě informací místopisných, o původu jména,
o jeho doložených podobách, o uzlových bodech v historickém vývoji označo-
vaného¹⁰ – přinášelo třeba v případě Pardubic také informaci o sepětí města
s pernikářstvím, u jména Semtín pak (ať už bude přiřazeno k Pardubicům nebo
zpracováno samostatně) o tom, že figuruje v názvu trhaviny *semtex*, na který
odkazuje i energetický nápoj *Semtex* atd. Aspoň základní inventář toho, co pří-
slušné místní jméno obnáší, když se ocitne v textu, je komunikačně důležitější
než etymologie, která u řady jmen končí v nejistotách a jen výjimečně se

⁷ Velmi známou nahrávku pořídili Simon and Garfunkel; jejich verze byla použita v sound-
tracku filmu *The Graduate* (1967) – to obojí slovník uvádí. S českým textem je píseň zastou-
pená mj. na CD bratrů Nedvědů a spol. *Balady* (1995).

⁸ Viz Šimandl, J. (2013): Mechanické krácení a mechanické skládání; blending. In: D. Blago-
eva – S. Kolkovska – M. Lišková (ed.), *Problemi na neologijata v slavjanskite ezici*. Sofia:
Akademično izdatelstvo „Prof. Marin Drinov“, s. 109–118.

⁹ Příklad obvykleji vytvořeného depropria: Za heslem *Coventry* je uvedeno sloveso *Coventra-
te*, možná utvořené podle německého *coventrieren*, s významem ‚leteckým bombardováním
zbořit město a zabít velké množství jeho obyvatel‘, odkazující na německý nálet v prosinci
1940.

¹⁰ Srov. dodnes unikátní knihu Lutterer I. – Majtán M. – Šrámek R. (1982): *Zeměpisná jména
Československa. Slovník vybraných zeměpisných jmen s výkladem jejich původu a historické-
ho vývoje*. Praha: Mladá fronta (Malé encyklopedie, sv. 11).

v textech aktivuje.¹¹ Teoretický rámec i pojmový aparát pro takové širší pojetí onomastiky jsou vypracovány díky Rudolfu Šrámkovi: Šrámek, R. (1999): *Úvod do obecné onomastiky*. Brno: MU. Ne zas vrcholně náročné zpracovávání takto šíře pojaté příručky, stejně jako badatelská orientace i na současné texty a nová média, může přitáhnout mladé pracovníky, zejména studentky a studenty našich četných univerzit. Že by české zpracování nemuselo postrádat údaje o odborné literatuře, to je zbytečné dodávat; na rozdíl od literatury o místních jménech Velké Británie by ostatně neměly rozsah dalšího svazku.

Josef Šimandl
Ústav pro jazyk český AV ČR, v. v. i.
simandl@ujc.cas.cz

Portál věnovaný českému jazyku: www.nechybujte.cz

Svět se neustále mění a s ním i lexikografie. Většina intelektuální práce je v dnešní době založena na práci s počítačem a i slovníky jsou vytvářeny pomocí počítačové techniky. Uživatelé jazyka tedy oprávněně očekávají, že budou slovníky k dispozici i v elektronické podobě. Podobně jako jsou tištěné knihy nahrazovány elektronickými čtečkami, tak i tištěné slovníky pozvolna ustupují do pozadí a přenechávají místo svým elektronickým verzím. Takový slovník by ale v žádném případě neměl být pouhou digitalizovanou kopií své tištěné předlohy. Cílem lexikografických týmů proto musí být emancipace elektronického slovníku jakožto specifického slovníkového typu. Tvůrci přitom mohou využít nejrůznějších možností, které se zde díky novému médiu, zejména pak internetu, nabízejí. Značné množství elektronických lexikografických děl si lze zakoupit na CD (většinou jako přílohu tištěné verze), ale na internetu dosud hodnotné a aktuální slovníky českého jazyka dostupné nebyly.

Brněnská společnost Lingea se pokusila stávající situaci změnit a v září 2013 spustila webový portál www.nechybujte.cz, kde jsou veřejnosti zdarma přístupné tři slovníky, nástroj doplňující diakritiku a nově i diskuse, která poskytuje prostor dotazům ze strany registrovaných uživatelů. Komukoliv se tak naskýtá možnost neomezeně používat *Slovník současné češtiny* (dále jen SSoučČ), *Slovník českých synonym a antonym* (dále jen SČS) a *Pravidla českého pravopisu* (dále jen PČP). Již dříve publikovaná díla byla nově rozšířena a digitalizována. Lingea¹² tímto krokem reaguje na absenci volně dostupného slovníku, který by

¹¹ Někdejší lidová užití jako *Byli to chlapi z Drážd'an, a ne z Berouna* najdeme sice ve slovnících (SSJČ), ale jejich hravost setřel čas. Naproti tomu Petr Rákos dokázal v próze *Askiburgion* (1995) princip proměny tohoto onyma v dnešní *Oškovrh* zdařile tematizovat.

¹² „Celý projekt se z velké části opírá o práci na *Slovníku současné češtiny* (2011), jehož hlavními autory jsou: Mgr. Jana Polendová, Mgr. Dorothea Patočková, Mgr. Květoslava Hegerová, Mgr. Kateřina Vacková, Mgr. Eva Kopečková a RNDr. Pavel Ševeček“ (viz

mapoval současnou češtinu, neboť doposud byl na internetu přístupný pouze *Slovník spisovného jazyka českého*,¹³ jehož druhé vydání (1989) se od toho prvního z 60. let příliš neliší, a *Příruční slovník jazyka českého*,¹⁴ který vznikl v letech 1935–1957, a nabývá tak již spíše historické hodnoty. Jazyk je dynamický a neustále se vyvíjí; to se netýká jen posunů na úrovni stylistických rovin, ale i potřeby pojmenovávat nové věci a skutečnosti. Pro dnešního uživatele slovníků by tak nový portál www.nechybujte.cz mohl být přínosem.

Cílovou skupinou těchto slovníků je široká veřejnost, a tak je i tato recenze psána s ohledem na běžného uživatele, i když lexikografická perspektiva byla taktéž zohledněna.¹⁵ Hlavními rysy jazykového portálu by tedy vedle samozřejmé správnosti údajů měly být také jednoznačnost, srozumitelnost a přehlednost.

Celá makro- i mikrostruktura slovníků je řešena s ohledem na uživatele, který se díky tomu může na portálu pohybovat v zásadě intuitivně. Všechny slovníky jsou graficky podobně zpracované a využívají barevného rozlišení, což zpříjemňuje orientaci nejen v jednotlivých slovnících, ale i mezi nimi navzájem. Za vyzdvižení dále stojí snaha doplňovat výklad hesel o doprovodné ilustrace, které jsou jistě pro pochopení výrazu velmi užitečné. Bohužel v případě SSoučČ působí vložený obrazový materiál nesystematickým a nepříliš efektivním dojmem. Není například jasné, podle jakého klíče autoři rozhodovali, u kterých hesel je tento doplňující prvek zapotřebí. Obrázek nalezneme např. u označení zvířete „pes“ nebo „sob“, ale nikoliv u „kočky“ nebo „losa“, kde bychom je analogicky očekávali též. Ilustrace se jeví zejména vhodná u názvů barev, jejichž definice rozhodně nepatří k nejjednodušším. Otázkou zůstává, proč autoři namísto jakéhokoliv tvaru červené barvy přiřadili k heslu „červený“ fotografii muchomůrky červené a k adjektivu „hnědý“ medvěda hnědého. Dále si nelze nepoložit otázku, proč celá řada dalších barev zůstala bez jakékoliv ilustrace (např. azurová, bílá, béžová, blankytná, bleděmodrá, fialová, lila, modrá, nachová, rudá, růžová, zelená, žlutá).

Pro případ, kdy uživatel na portálu nenajde to, co hledal, byla dodatečně zřízena **Diskuse**. Tu mohou registrovaní uživatelé využívat k pokládání nejrůznějších otázek týkajících se českého jazyka, které jsou zodpovídaný anonymním členem / anonymními členy týmu Lingea. Mnohé odpovědi však vzbuzují jisté pochybnosti. Např. v odpovědi na dotaz ze dne 15. 11. 2013 se dotazovaný neshoduje ani s vlastním slovníkem, když píše: „*Pro oliheň obecnou se používají názvy ,kalmar‘ nebo ,kalamár‘. Správná, počestěná podoba je v mn. č. ,kalamá-*

http://www.jtpunion.org/spip/article.php3?id_article=2914, dne 3. 3. 2014). Ovšem jak na portálu [nechybujte.cz](http://www.nechybujte.cz), tak ani v tištěném *Slovníku současné češtiny* jména autorů uvedena nejsou.

¹³ Viz <http://ssjc.ujc.cas.cz/>, dne 3. 3. 2014.

¹⁴ Viz <http://psjc.ujc.cas.cz/>, dne 3. 3. 2014.

¹⁵ Autorka předkládané recenze vychází ze svých zkušeností získaných při spolupráci na projektu *Velkého německo-českého akademického slovníku* (viz <http://lexarchiv.ff.cuni.cz/lexikograficka-sekce/>).

ry“ (Srov. obr. 1). Čtenář se v tuto chvíli může také pozastavit nad tím, proč ve slovníku nejsou dané varianty u slova „kalmar“ uvedeny nebo proč se zde nedočte, že se jedná o oliheň.

kalmar ~a m (1. mn. -ři) (zool.)

měkkýš, hlavonožec s deseti chapadly

Obr. 1: SSoučČ – heslo *kalmar*.

Vedle tří slovníků a diskuse je zde k dispozici také nástroj nazvaný **Doplnění diakritiky**, který funguje jako textový editor. Lze do něho vložit text bez diakritických znamének a on je automaticky doplní, sporná místa označí červeně a dá uživateli na výběr z možných variant. Po opakovaném použití funkce „Doplnit“ nástroj text znovu přehodnotí a většinou objeví další sporná místa. Tato funkce se má údajně hodit třeba ve chvíli, kdy uživateli přijde e-mail bez diakritiky a on ho potřebuje v korektní podobě přeposlat dál. Zdá se, že to je ale jeho jediné využití, které je zapotřebí jen zřídkakdy. Pokud by se ovšem autoři časem rozhodli doplnit tento textový editor o kontrolu pravopisu a gramatiky, byla by jeho existence veřejností zcela jistě pozitivně přijata.

Pravidla českého pravopisu jsou rozdělena na slovníkovou část a na samotná pravidla poskytující relativně přehledný¹⁶ a srozumitelný výklad českých gramatických jevů a českého pravopisu, který je bohatě doplňován příklady. Uživatel navíc ocení vstřícné možnosti fulltextového vyhledávání v pravidlech. Pokud se chce tedy poučit o nějakém jazykovém jevu, nemusí se nutně vyznat v lingvistické terminologii. Do vyhledávače lze zadat např. „OSN“ a pravidla mu sama nabídnou příslušný oddíl pojednávající o iniciálových zkratkách, způsobu jejich zápisu, jejich rodu apod.¹⁷ Koho však celý výklad nezajímá a chce si jen ověřit správnost zápisu této zkratky, využije slovníkovou část PČP. V této databázi je dle webového portálu zpracováno 65 000 hesel, mezi nimiž lze najít jak nová slova, tak slova cizí, zeměpisné názvy nebo i zkratky (vyznačené tmavě modrou barvou).¹⁸

Hesla jsou zpravidla opatřena morfologickými údaji a u obtížnějších cizích slov uživatele jistě potěší údaje o výslovnosti v hranatých závorkách. „Úkolem pravidel českého pravopisu je pomoci uživateli jazyka tam, kde si není jist způsobem zápisu slova“ (viz úvodní stránka projektu – informace k PČP). Ovšem pokud uživatel nezná správnou podobu slova, tak si ji bohužel často nedohledá.

¹⁶ Pokud se např. v oddílu „Nespisovné (nepovolené) změny“ odkazuje na očíslovanou kapitulu, bylo by vhodné kapitoly číslovat také v obsahu a/nebo slovní odkaz uzpůsobit jako hypertextový odkaz.

¹⁷ U fulltextového vyhledávání se ale uživatel nesmí nechat zmást výsledky. Například v tomto konkrétním případě se zobrazí i kapitola „Nepovinné změny“, kde je hledaný výraz „osn“ uveden pouze jako příklad nesprávné výslovnosti číslovky „osm“.

¹⁸ Systematický popis jednotlivých barev a jejich funkcí v hesláři však není nikde uveden (chybí např. objasnění tmavě červené barvy).

Vyhledávání v PČP totiž není vybaveno automatickým rozpoznáváním překlepů, které je implementováno do SSoučČ a SČS. Napíše-li tedy uživatel do vyhledávače „capuccino“, nenajde nic. Pokud chce zjistit správný způsob zápisu slova („cappuccino“ nebo „kapučino“), musí už předem umět volit z několika variant, a v PČP si poté ověřit správnost alespoň jedné z nich. Dále je nejasné, proč jsou některá slova uvedena dvakrát pod sebou, jako např. „výjimka“, „statut“ nebo „dceřiný“ (viz obr. 2).

Úvod | **Slovník současné češtiny** | Slovník českých synonym | Pravidla českého pravopisu | Nástroje

Pravidla českého pravopisu Slovník | Pravidla

Davle Procházet abecedně: ◀ ▶ Procházet historií: ◀ ▶

Davle , -e ž.; **davelský** příd.; mn. -lští
dávno přisl.
dávno věk , ~u m.; 6. j. ~u
dávno věký příd.; mn. -cí
dávno ný příd.; přisl. dávno
Davos , ~u m.; 6. j. ~u; **davoský** příd.; mn. -ští
dB decibel (jednotka hladiny akustického výkonu, hladiny akustické intenzity)
Db dubnium
dba lý příd.
dbát ned.; 1. j. dbám; rozk. dbej; čin. dbal; přech. přít. dbaje; podst. dbání
DC Davis cup [de'jvis kap] (tenisová soutěž o Davisův pohár)
dce ra , -y ž.
dce ra ka , -y ž.; 2. mn. -rek
dce ři ný příd. (společnost; buňka)
dceřiný
DDT dichlor-difenyl-trichlorethan
de fac to [dé faktó] přisl. (ve skutečnosti)

Obr. 2: PČP – ukázka (vlastní jména, zkratky, cizí slova...).

Do budoucna by možná stálo za úvahu propojení všech tří zpřístupněných slovníků (nebo alespoň PČP se SSoučČ a SČS se SSoučČ), aby bylo možné při hledání v SČS nebo v PČP jednoduše kliknout a zobrazit si tak sémantické a pragmatické informace v SSoučČ. Proč nevyužít co nejvíce toho, co je elektronická verze slovníku schopna nabídnout?

Druhý slovník na tomto portálu – **Slovník českých synonym a antonym** – obsahuje 64 000 hesel, 95 000 významů, 215 000 synonym a 48 000 antonym¹⁹ nebo podle informací ke slovníku na úvodní stránce celého projektu: 66 000 hesel, 96 000 významů, 219 000 synonym a 48 000 antonym.²⁰ Ať už je platný kte-

¹⁹ Viz

http://www.nechybujte.cz/Home/ShowView?view=scs&set=_scs&opti=iN&data=0x7ffff, dne 3. 3. 2014.

²⁰ Viz <http://www.nechybujte.cz/Home/ShowView?view=default#>, dne 3. 3. 2014.

rýkoliv ze dvou odlišných údajů prezentovaných v rámci jednoho portálu, je to na první pohled jistě obdivuhodné množství. Je ale potřeba mít na paměti, že se často jedná o funkční ekvivalenty, které lze zaměňovat jen v určitém kontextu. Z toho důvodu by možná nebylo na škodu doplnit hesla po stránce pragmatické a uvádět kontexty, ve kterých lze dané výrazy považovat za synonymní (srov. např. naprosto nejasné rozlišení významů u podstatného jména „vytí“: „1. skučení; 2. (neutr.) ječení, vřískání, ryčení, skučení, kvílení, nařikání“). SČS je podle informací dostupných na webovém portálu „nejobsáhlejším a nejmodernějším slovníkem na trhu“²¹ také proto, že jeho elektronická verze není tolik omezena prostorem jako ta tištěná, a tak mohla být databáze rozšířena o všechny odvozené tvary i méně užívané termíny. Některá slova se dokonce v jazyce vyskytují tak řídko, že je není možné najít ani v SSoučČ. Jako např. slovo „vasilo“, které je uvedeno jakožto synonymum k „tílku“, nebo slovo „lurč“ uvedené jako synonymní výraz k „puř“. Praktické je dělení antonym a synonym podle jednotlivých významů hledaného slova a také synonymní významy přidělené i ke slovním spojením (např. „tělem i duší = zcela, naprosto“).

Určité pochybnosti vzbuzuje určování stylistických rovin. Oproti jednoznačným případům, kde je jedním stylistickým markerem označeno slovo v záhlaví a druhým jeho synonymum (viz obr. 3), budí (podle údajů v SSoučČ) většina hesel dojem, že se stylistický marker použitý na začátku řádku vztahuje jak na hledané slovo v záhlaví, tak i na jeho funkční ekvivalent, jako je tomu u slova „bulvár“, jemuž v prvním významu odpovídá „plátek“ označený *hanl.* (viz obr. 4). Pak si lze ovšem také všimnout označení *expr.* u synonyma „pusinkovat“, které se na záhlaví „líbat“ nevztahuje (viz obr. 5). Najdou se dokonce i takové případy jako u podstatného jména „blbec“, kde je stylistický marker přiřazen pouze k „pitomci“ (viz obr. 6).

flaška (ob.)

(neutr.) láhev

Obr. 3: SČS – heslo *flaška*.

bulvár

1. (hanl.) plátek (novinový)

2. třída, prospekt, ulice (široká)

Obr. 4: SČS – heslo *bulvár*.

líbat

(expr.) pusinkovat, hubičkovat, (zhrub.) olizovat, (zast.) celovat

Obr. 5: SČS – heslo *líbat*.

²¹ Toto tvrzení nelze považovat za pravdivé, neboť je příliš obecné. SČS je možná nejobsáhlejším slovníkem svého druhu, ale není absolutně největším slovníkem.

blbec

1. idiot, kretén, debil, zaostalec, (expr.) pitomec
2. hlupák, hňup, pabl, troli, trulant

Obr. 6: SČS – heslo *blbec*.

Jak již bylo zmíněno, portál je řešen logicky a uživatel se v něm rychle zorientuje. Všechny slovníky lze také bez obtíží intuitivně ovládat, a proto není návod na použití slovníku v podstatě asi ani třeba. Bylo by ale užitečné přidat seznam používaných zkratek. Některé zkratky si lze sice dohledat v PČP, ale určitě ne všechny (chybí např. *zhrub.*, *žert.*, *ob.*). Vlastní seznam použitých zkratek mimo PČP by navíc mohl uživateli poskytovat i bližší vysvětlení těchto pojmů. Ani samotné rozvedení zkratky *ob.* na *obecněčesky*, totiž pravděpodobně většině uživatelů příliš neobjasní, co takové označení o daném slově vypovídá. Profesionální uživatele by navíc zajímal odborný názor autorů na metodiku zpracování slovníků, např. i ve věci zpracování stylistiky.

A nakonec je tu nejobsáhlejší výkladový slovník současného českého jazyka, který je volně dostupný na internetu – **Slovník současné češtiny**. V něm je podle údajů na úvodní stránce portálu zpracováno 70 000 hesel doplněných o 56 000 výkladů a 192 000 příkladů a idiomů.²² I u toho slovníku najedeme alternativní informace, podle kterých je k 70 000 heslům přiřazeno 85 000 významů a 192 000 příkladů a idiomů.²³ Mezi těmito hesly nechybí ani cizí slova nebo neologismy. Protože se nejedná o slovník spisovné češtiny, ale o slovník současné češtiny, je zde zohledňována česká slovní zásoba napříč stylistickými rovinami včetně slov vyskytujících se v nižší stylistické rovině (např. vulgarismy nebo prefix „mega-“, dnes hojně sloužící jako intenzifikátor). Nakladatelství Lingea navíc slibuje, že se bude slovník nadále rozšiřovat (což jeho elektronická verze snadno umožňuje), bude upravován a doplňován, aby postupem času neztrácel na své aktuálnosti. A tak se časem možná dočkáme doplnění i takových výrazů jako např. „africký“, „blbuvzdorný“, „forbína“,²⁴ „hemenex“, „pajcr“, „šoufek“ nebo třeba tak často u pražského dopravního podniku užívaného termínu „plnocenný“.²⁵

V SSouČČ je stejně jako v SČS zavedeno automatické rozpoznávání překlepů. Zadá-li tedy uživatel omylem do vyhledavače „autp“, automaticky se v levém rámečku zobrazí pravděpodobně hledaná slova – v tomto případě „auto“ a „aut“. Stejným způsobem se zde snáze dohledá např. i správná pravopisná varianta

²² Viz <http://www.nechybujte.cz/Home/ShowView?view=default#>, dne 3. 3. 2014.

²³ Viz

http://www.nechybujte.cz/Home/ShowView?view=ssc&set=_ssc&opti=iN&data=0x7fffff, dne 3. 3. 2014.

²⁴ Výraz „forbína“ uvádí pouze SČS, v ostatních slovnících chybí.

²⁵ Nemám tím samozřejmě na mysli pouhé zařazení do hesláře, které uživateli příliš nepomůže, jako je tomu např. u slov „keratóza“, „ketolátka“, „keřas“, „hoacin“, ale řádné zpracování hesla s definicí (ta nechybí např. u slov „roadster“ nebo „windsurfing“).

slova „cappuccino“ (ve vedlejší PČP tato funkce chybí). Každé slovo ve slovníku navíc funguje jako hypertextový odkaz, takže na jakékoliv slovo i ve výkladové části uživatelé mohou kliknout a dostat se tak na stránku s jeho vlastním výkladem (tato funkce je zavedena i v SČS). Dalším užitečným doplňkem je okno ve spodní části obrazovky, které zobrazuje veškerá spojení v rámci celého slovníku, v nichž se hledaný výraz vyskytuje (viz níže obr. 7).

Součástí popisu hesla bývají opět údaje o výslovnosti u problematičtějších cizích slov, údaje morfologické a slovnědruhové. Slovnědruhové zařazení je uváděno u všech slov kromě substantiv a sloves, kde je již tradičně nahrazováno údaji o jmenném rodu nebo vidu. Možná by ale systematické explicitní značení všech slovních druhů pomohlo autorům, aby se vyvarovali podobných nesrovnalostí jako u hesla „následek“. Stačí totiž využít hypertextového odkazu u prvního příkladu pro podstatné jméno „následek“ („smrt následkem úrazu“) a hned je zřejmé, že v prvním příkladu užití substantiva se jedná o předložku s druhým pádem.

Hesla jsou dělena na jednotlivé významy, k nimž jsou přiřazovány i frazémy, a na konci heslové statě jsou pak v některých případech zpracovány ještě příslušné deriváty s vlastním výkladem a příklady.²⁶ Protože je SSoučČ slovník výkladový a navíc volně dostupný na internetu, lze předpokládat, že po něm sáhne i nerodilý mluvčí se zájmem o český jazyk. Ne vždy se mu ale dostane vysvětlení hledaného pojmu. Většina slov je sice opatřena poměrně srozumitelným výkladem svého významu, resp. svých významů a někdy i lexikografickými synonymy,²⁷ což ale bohužel nelze konstatovat obecně o všech zde uvedených heslech. Např. u zcela běžného výrazu „lepidlo“ vysvětlení najdeme. Taková praxe by nasvědčovala vstřícnému pojetí slovníku, který je určen všem, i nerodilým mluvčím. Na příkladu zastaralého slova „pukrle“, kde jakýkoliv komentář schází, je ale patrné, že tomu tak není. Zde je pravděpodobně znevýhodněna i část mladší generace, bez ohledu na mateřštinu. Samotné explikace, popř. doprovodné komentáře by pak měly být psány neutrálním jazykem, který umožňuje snazší pochopení nejširší vrstvě uživatelů. Používat v těchto případech zastaralých slov nebo kolokací se nejvíce jeví jako nejlepší volba (např. u hesla „jáma“: „Kdo jinému jámu kopá, sám do ní padá.“ – „Kdo jinému strojí léčky, bývá do nich lapen sám.“). U tohoto konkrétního příkladu lze navíc poukázat na nejednotnost a také nesprávnost některých výkladů. Autor hesla „padat“ uvádí přísloví s vykřičníkem a výklad chybně doplňuje o zvrtné zájmeno: „Kdo jinému jámu kopá, sám do ní padá!“ – „Kdo se chystá někomu léčku, doplatí na to většinou sám.“ U slovesa „kopat“ najdeme přísloví vysvětleno třetím způsobem,

²⁶ Vzhledem k tomu, že i odvozené tvary jsou samostatnými jednotkami českého jazyka, bylo by vhodnější je zpracovávat jako samostatná hesla a u tvarů, ze kterých jsou odvozeny, uvádět případně jen odkazy. Řešení zvolenému v SSoučČ lze přičíst k dobru, že vyhledávač deriváty zohledňuje.

²⁷ Tato synonyma bývají označena zelenou barvou, stejně jako některé stylistické markery. Je-li to ale pravidlem a co přesně zelená barva značí, nelze nikde dohledat.

až nápadně shodným s popisem ve Slovníku spisovného jazyka českého (dále jen SSJČ): „Kdo jinému jámu kopá, sám do ní padá.“ – „Kdo jinému strojí úklady, sám se stává jejich obětí.“ (SSJČ uvádí: „kdo jinému strojí úklady, stává se, bývá sám jejich obětí“). Podobnost s definicemi v SSJČ, na kterou ve své recenzi k tištěné verzi SSoučČ od firmy Lingea upozornila už Anna Čermáková,²⁸ není ojedinělá a zřetelně se projevuje právě na užití zastaralých výrazů v metajazyce. Aktuálnost, která má být jedním z hlavních rysů slovníků Lingea (srov. údaje na úvodní stránce projektu), je sice patrná na řadě neologismů v hesláři, ale při popisu starších výrazů se občas vytrácí. A to nejen z hlediska užitého lexika v metajazyce, ale i v jiných oblastech, srov. např. tvrdou výslovnost substantiva „tik“ [tyk], která je takto uvedena v SSJČ, SSČ nebo i v Internetové jazykové příručce,²⁹ která již doplňuje variantu dnes běžné měkké výslovnosti [t'ik]. Dalším příkladem zarážející podobnosti definic v SSoučČ a v SSJČ je slovo „larva“: „vývojové stadium hmyzu mezi vajíčkem a kuklou (např. motýli, brouci) nebo mezi vajíčkem a dospělcem (např. ploštice); vývojové stadium u jiných živočichů (např. obojživelníků, úhořů)“. V SSJČ je „larva“ definována jako: „vývojové stadium hmyzu mezi vajíčkem a kuklou (např. u motýlů a brouků) n. mezi vajíčkem a dospělým hmyzem (např. u ploštic); vývojové stadium i jiných živočichů, v němž jsou nepodobní dospělým (např. u obojživelníků)“. Jiným z celé řady dalších příkladů podobných paralel je substantivum „člověk“, které je v SSoučČ popsáno jako: „nejvyspělejší živá bytost se schopností rozvinutého myšlení, řeči a práce“ (v SSJČ: „nejvyspělejší živá bytost se schopností myšlení a řeči; lidský jedinec“).³⁰

Pochopení významu slov značně napomáhají příklady jejich užití, o které v SSoučČ není nouze, navíc v nich může uživatel nalézt užitečné syntaktické vazby (např. s kterými předložkami se hledané sloveso pojí). Příklady by tedy měly být voleny tak, aby podporovaly chápání významu. K naplnění tohoto cíle ale ne úplně všude došlo, srov. např. čtvrtý význam slovesa „kopat“, kde nelze dešifrovat význam spojení „kopat vinici“ nebo „kopat na poli“ ve smyslu „hrát fotbal“ (viz obr. 7). Toto chybné přiřazení exemplifikace ale není výjimkou. Výraznějšího omylu se dopustil autor hesla „pěčko“, který význam „písmeno p“ dokládá příklady „píchat si pěčko“, „dívat se na pěčko“. Ve slovníku je možné také najít spojení „líznout si eso“ jako doklad užití slovesa „líznout (si)“ ve významu „trochu se napít“ nebo větu „Silný vítr bere střechy domů.“ jako ukázkou slovesa „brát“ ve významu „dojímat“.

²⁸ Čermáková, A. (2013): Jaký slovník uživatelé češtiny potřebují? O Slovníku současné češtiny nakladatelství Lingea. In: Slovo a slovesnost, 74 (3), s. 195–210.

²⁹ Viz http://prirucka.ujc.cas.cz/?id=tik_1, dne 3. 3. 2014.

³⁰ Dále lze srovnat „jazyk“, „kalhoty“, „obuv“, „řetěz“, „tuk“ a mnoho dalších.

Slovník současné češtiny

kopat

Procházet abecedně: < >

Procházet historií: < >

HESLA
kopat

FRÁZE
kopat

VÝKLADY
dokopat
fotbal
hloubit
hrobař
hrobník
kopat
kraul
krumpáč
kutat
meruna
motyka
nakopat
nohejbal
odkopat
okopat

* *kopat do mrtvoly* pokořovat toho, kdo je už poražený

3 **úderý nástroje zprav. motyky uvolňovat a odhrnovat zem a tím z ní něco získávat**
kopat brambory/uhří

4 (ob. expr.)
hrát fotbal
kopat za Spartu/Slavii
kopat na zahradě/na poli
kopat pole/vinici
Musíme nejdřív zjistit za koho kope.
Za čí stranu vlastně kopeš?
Mám pocit, že Katka nekope za náš tým.

kopání -í s
sport. kopání penalt

aut *kopnout/hodit/zahrát míč do autu*
balon *nafukovací/kopací balon*
balon *kopat do balonu*
holeň *kopnout do holeně*
hrob *(vy)kopat hrob*
kopa *mít kopy děti*
kopa *Neviděl jsem ji kopy let.*
levačka *kopat do míče levačkou*
levý *kopat levou*
míčůda *kopat do míčůdv*

Obr. 7: SSoučČ – heslo *kopat*.

V souvislosti se zpracováním frazeologie lze konstatovat, že frazeografická praxe je v SSoučČ bohužel stále velmi nedůsledná a stejně jako ve většině nespécializovaných slovníků je spíše orientační. Frazémy jsou tu označeny hvězdičkou, přičemž je lze nalézt nikoli ve speciálním frazeologickém oddílu, jak je v moderních slovnících zvykem, nýbrž u jednotlivých významů.³¹ Zařazovány jsou pod příkladová spojení, se kterými chybně splývají, obzvláště pokud ani nejsou opatřeny hvězdičkou – srov. „Musíme nejdřív zjistit za koho kope. Za čí stranu vlastně kopeš? Mám pocit, že Katka nekope za náš tým.“ u významu „hrát fotbal“ (viz obr. 7). Forma frazému je někdy infinitivní (louka: „stavět na zelené louce“), někdy již aktualizovaná v určitých tvarech (hrob: „Do hrobu si to člověk nevezme.“). Frazémy jsou někdy stylisticky značeny (doma: „ob. expr. sport. mít to doma“), jindy nikoli (nerv: „mít nervy v kýblu“). A jejich vysvětlení není vždy zcela postačující (hlava: „mít hlavu jak škopek – zatíženou starostmi“; „vyhnat (co komu) z hlavy – donutit, aby se přestal v myšlenkách zabývat“).³²

Závěrem je třeba zdůraznit, že cílem této recenze není dehonestace komerčního produktu týmu nakladatelství Lingea. Za vyzdvižení stojí především základní

³¹ Problematizace tohoto postupu viz Baunebjerg Hansen, G. (1990): *Artikelstruktur im zweisprachigen Wörterbuch. Überlegungen zur Darbietung von Übersetzungsäquivalenten im Wörterbuchartikel*. Tübingen: Max Niemeyer Verlag, s. 102 nn. a Čermák, F. – Blatná, R. (1995): *Manuál lexikografie*. Vyd. 1. Jinočany: H & H. s. 118.

³² Kromě toho, že tyto parafráze význam frazémů úplně nevystihují, jsou i syntakticky neko-rektní.

myšlenka projektu, tj. zpřístupnění lexikografického díla mapujícího současný jazyk široké veřejnosti. Portál se vyznačuje snadným ovládním a grafické zpracování působí dobrým dojmem. Mnohé aspekty zpracování jednotlivých slovníků by však měly být podrobeny kritické reflexi. V této souvislosti si např. nelze nepoložit otázku, z jakých textů se skládá vlastní jazykový korpus, z něhož autoři hesel čerpají data, a jak velký tento korpus je. Po stránce obsahové je potřeba výrazných změn. Autoři se nevyvarovali četných faux pas, která musí být, má-li být tento internetový portál brán vážně, co nejdříve odstraněna. Elektronická online podoba slovníků umožňující jednoduché provádění dalších úprav a doplňování je dobrým předpokladem k tomu, aby deziderata tematizovaná v této recenzi byla uvedena do praxe.³³

*Alžběta Bezdíčková
Filozofická fakulta Univerzity Karlovy v Praze
abezdickova@seznam.cz*

³³ Za cenné připomínky ke starší verzi tohoto textu děkuji oběma anonymním recenzentům Jazykovědných aktualit.

Kronika

Prof. PhDr. Stanislav Žaža, CSc.

(*14. 4. 1929)

Letos v dubnu oslavil pětadesáté narozeniny emeritní profesor semináře východoslovanských jazyků a literatur při Ústavu slavistiky Filozofické fakulty Masarykovy univerzity PhDr. Stanislav Žaža, CSc.

Jubilant byl vědecky činný v oblasti současného ruského jazyka – především skladby, dále tvarosloví, slovní zásoby, pravopisu a interpunkce. Spolu s R. Mrázkem a J. Bauerem se stal spoluautorem první poválečné srovnávací skladby ruštiny, která vyšla v roce 1960 jako druhý díl *Příruční mluvnice ruštiny pro Čechy II* (2. vyd. 1966, 3. vyd. 1979). Ve svých dílčích studiích vycházel ze zkoumání syntaktické stavby ruštiny v porovnání s češtinou. Tematicky s tím souvisí i výzkum vztahu syntaktické a sémantické stavby věty a souvětí k interpunkci. Těmto otázkám věnoval jubilant vedle časopiseckých statí publikaci *Ruská interpunkce* (1958) a také svou kandidátskou disertaci *Problematika interpunkce v souvislosti se syntaktickou a významovou stavbou věty a souvětí v ruštině* (1965). Jeho pozdější habilitační spis má název *Sémantická a syntaktická stránka konstrukcí se slovesem БЫТЬ // býti v ruštině a češtině* (1979).

Od roku 1968 se jubilant zúčastnil postupně sedmi slavistických sjezdů, aktivně se též zapojil do práce *Mezinárodní asociace rusistů (MAPRJaL)*; v letech 1973–1994 vystoupil na pěti kongresech pořádaných touto asociací. Vystupoval také na různých jiných konferencích a sympoziích a byl jedním ze spoluorganizátorů a aktivním účastníkem čtyř syntaktických sympozií s mezinárodní účastí, která se konala na brněnské filozofické fakultě v letech 1967–1974.

Charakteristickým znakem jubilantovy činnosti vždy byla snaha o sepětí výsledků vědecké činnosti s jejich uplatněním v praxi. Výsledkem tohoto snažení se mj. stala rusky psaná kolektivní vysokoškolská učebnice *Орфография, пунктуация и книжно-письменная речь русского языка* (1979) a její stručnější verze *Příručka ruského pravopisu* (1983) a dále spoluúčast na sepsání vysokoškolské učebnice *Русский синтаксис в сопоставлении с чешским* (1983). Čtyř vydání se dočkala studijní příručka vydaná v podobě skript *Paradigmatika a akcentuace ruského slovesa I. Třídění sloves* (1968, 1971, 1978, 1988). Na ni navázala později vydaná druhá část *Paradigmatika a akcentuace ruského slovesa II. Přízvuk slovesných tvarů* (1991). Pro vysokoškolskou výuku ruštiny v českém prostředí je velmi přínosná publikace *Ruština a čeština v porovnávacím pohledu* (1999), poskytující českému studentovi ruské filologie hlubší poznatky o ruštině, o její mluvnické stavbě a slovní zásobě.

Nelze opomenout jubilantovu činnost redakční: dlouhá léta byl členem redakční rady jazykovědné řady *Sborníku prací filozofické fakulty brněnské uni-*

verzity (několik roků byl jejím výkonným redaktorem), redakční rady časopisu *Československá rusistika*, členem výboru brněnské pobočky *Jazykovědného sdružení ČSAV* (později *ČR*) – v letech 1993–1996 zastával funkci předsedy. Na počátku 90. let stál v čele oborové rady pro doktorské studium na oboru *Ruský jazyk*. V této funkci působil až do roku 2005.

Z různých uznání, kterých se mu za jeho aktivní činnosti dostalo, můžeme připomenout udělení stříbrné pamětní medaile Univerzity J. Ev. Purkyně (1975).

V současné době coby důchodce nadále udržuje kontakt se svým bývalým pracovištěm. Zasedá v oborové komisi pro doktorské studium na oborech *Ruský jazyk* a *Paleoslovenistika a slovanské jazyky* na FF MU a v oborové radě pro doktorské studium na oboru *Ruský jazyk* na FF UP v Olomouci, bývá častým oponentem doktorských a habilitačních prací, zasedá v redakční radě časopisu *Rossica* a periodika *Lingvistyční studiji*, vydávaného Národní univerzitou v Doněcku.

I v tomto období zaslouženého odpočinku nadále vyvíjí aktivitu: nutno především připomenout jeho autorskou a redakční práci na dvoudílném vysokoškolském učebním textu *Morfologie ruštiny I* (1996), *Morfologie ruštiny II* (1997), jehož spoluautory jsou P. Adamec, V. Hrabě, J. Jiráček a I. G. Miloslavskij z Moskevské státní univerzity, a na skriptu *Синтаксис русского языка в сопоставлении с чешским* (2005; spoluautorkou je H. Flídrová z FF UP v Olomouci). Jako klasický filolog vypracoval pro posluchače učební text *Latina pro studenty východoslovanských jazyků* (2000). Podílel se také na sestavení *Encyklopedického slovníku češtiny* (2002).

V roce 2007 se náš jubilant zapojil do řešení výzkumného záměru MŠMT ČR v rámci *Střediska pro interdisciplinární výzkum starých jazyků a starších fází jazyků moderních*, které bylo ustaveno při Ústavu klasických studií na FF MU. Výzkum probíhal v pětiletém období. V uvedené době vyšlo z jubilantova pera několik obsáhlých studií, v nichž autor zkoumá fungování pádových konstrukcí ve staré ruštině v porovnání se situací v latině a řečtině.

U příležitosti 75. narozenin (2004) byla prof. Žažovi za jeho celoživotní působení na vysoké škole udělena zlatá medaile Masarykovy univerzity.

V pokročilém věku obdivujeme jubilantovo pracovní nadšení. Do dalších let mu přejeme pevné zdraví, osobní pohodu a ještě hodně elánu do další činnosti.

Aleš Brandner
Masarykova univerzita
brandner@phil.muni.cz

Sedmdesátiny Aleše Brandnera

(*31. 12. 1944)

Docent PhDr. Aleš Brandner, CSc., vedoucí semináře východoslovanských jazyků a literatur na Ústavu slavistiky Filozofické fakulty Masarykovy univerzity, patří k hlavním reprezentantům naší současné lingvistické rusistiky.

Absolvent oboru ruština/čeština na této fakultě z roku 1968 navázal ve své činnosti na odkaz svého učitele prof. Romana Mrázka. V roce 1984 obhájil kandidátskou disertaci *Plynné hlásky p, л v ruštině se zřetelem k češtině* (1983) a zaměřil se pak jako docent na výzkum historického vývoje východoslovanské jazykové větve, především ruštiny. Patří k několika málo lingvistům v ČR, kteří se touto oblastí zabývají. Sleduje při tom vývojovou problematiku především v oblasti morfologické, ale i obecněji – probírá např. složité otázky periodizace historie spisovné ruštiny nebo uplatnění jihoslovanských vlivů v jejím vývoji. S tím těsně souvisí otázky vztahu ruštiny k oběma dalším východoslovanským jazykům, ukrajinštině a běloruštině, a k problémům vzniku a vývoje těchto jazyků ze společného východoslovanského základu.

Historický vývoj jazyka zkoumá Brandner rozdílně od ruských lingvistů, popisujících vývoj své mateřštiny, tak, že zdůrazňuje ty jevy, které osvětlují vývoj ruštiny jako cizího jazyka českému uživateli. Právě v uplatnění konfrontačního přístupu na výzkum historického vývoje jazykových jevů tkví hlavní přínos jeho badatelského zaměření. Z porovnávacího hlediska přistupuje i k jiným otázkám, zejména k popisu tendencí v normativní morfologii a syntaxi – habilitoval se v roce 2007 spisem *Состояние и тенденции развития морфологической системы русского языка (с частичными историческими и сопоставительными выводами)*.

Pozoruhodné je uplatnění jubilentovy vědeckovýzkumné aktivity v součinnosti s domácími kolektivy: vystupoval na našich univerzitách v Praze, Plzni, Českých Budějovicích, Hradci Králové, Olomouci, Ostravě; platí to však zejména také o sféře mezinárodní vědecké spolupráce. Navázal a trvale udržuje kontakty s významnými zahraničními slavistickými pracovišti a badateli. Absolvoval akademické stáže, zúčastnil se aktivně řady vědeckých konferencí, symposií, tří mezinárodních sjezdů slavistů – v Bratislavě (1993), Krakově (1998) a v Lublani (2003) – a přednesl na pozvání několik přednášek na zahraničních univerzitách nebo obdobných pracovištích. Tím či oním z uvedených způsobů se uplatnil např. ve Vratislavi (1996, 1998, 2000, 2002, 2004), Řezně (2004), Segedíně (1993, 1998), Greifswaldu (2005, 2009), Moskvě (1986), Kyjevě (1982), Minsku (1998, 2008, 2010, 2012), Vídni (1992, 1998, 1999), Salcburku (1994), Magdeburku (2002, 2005), Katovicích (2002), Trnavě (2005), Prešově (2002, 2003, 2005, 2007), Bratislavě (2003, 2005). Výsledky jeho dlouholeté výzkumné činnosti jsou uloženy v dílčích i rozsáhlejších studiích v časopisech domácích (*Slavia, Časopis pro moderní filologii, Čs. rusistika, Nová rusistika, Opera Sla-*

vica, Rossica) i ve sbornících a časopisech zahraničních, např. *Русский язык в изменяющемся мире* (Minsk), *Dissertationes Slavicae (Acta Universitatis Szegedinensis)*, *Das Russische in zweisprachigen Wörterbüchern* (Magdeburg), *Nomen est omen* (Greifswald).

Celkový počet Brandnerových publikací je blízký tisícovce, z toho počet původních statí značně převyšuje stovku; významný podíl z dalšího počtu představují recenze, referáty, dále zprávy, medailony, nekrology, příležitostné popisy apod. Z publikací v posledních letech jmenujme alespoň statí *К некоторым сдвигам на морфологическом уровне современного русского языка* In: Русское слово в мировой культуре. Русский текст и русский дискурс сегодня. Санкт-Петербург, «Политехника», 2003, s. 247–255); *Преобразование русской языковой ситуации в XVIII веке*. In: Русский язык. История и современность. Казань, 2008, 53–67; *Вариантные нормы падежей существительных в русском языке*. In: Slavica Wratislaviensia CL, Wrocław 2009; *Языковое наследие XVII века в русском языке нового времени*. In: Česká slavistika. Příspěvky k 15. MSS. Slavia 82, 2013.

V rámci rozvojového projektu MŠ ČR se jubilant podílel v r. 1994 jako spoluřešitel na ustavení a v dalších letech na stabilizaci ukrajinštiny jako studijního oboru na FF MU. Ten zanedlouho oslaví dvacetiletí své existence.

Pedagogická činnost doc. Brandnera je v přednáškách i seminářích tematicky orientována na dvě hlavní oblasti, a to především na historický vývoj ruštiny s programovými výhledy do sféry ruské dialektologie a do dějin ruské jazykovědy, dále pak na oblast normativní a porovnávací morfologie, v současné době i syntaxe ruštiny. Obě oblasti jsou založeny na výsledcích jeho vlastního výzkumu a orientují studenty na aktuální otázky lingvistiky.

Do jubilantovy pedagogické činnosti spadá i jeho publikační zásah do oblasti lexikografie: je autorem dvou terminologických slovníků z oblasti archeologie, a to *Česko-ruský slovník pro archeology* (Brno 1990) a *Rusko-český slovník pro archeology* (Brno 1994).

Brandnerovo učitelské působení zasahuje nejen Filozofickou, ale externě i Pedagogickou fakultu MU. Podstatnou součástí jeho pedagogické aktivity je vedení diplomových seminářů a prací bakalářského i magisterského studia a doktorských disertací (dosud prošlo jeho školením 10 doktorandů). Je předsedou nebo členem zkušebních komisí pro SZZ na filozofických, popř. pedagogických fakultách v Brně, Olomouci a Plzni, předsedou dvou oborových komisí pro doktorské studium (*Ruský jazyk a Paleoslovenistika a slovanské jazyky*) na FF MU v Brně a členem oborové rady pro doktorské studium v oboru *Filologie* na FF MU v Brně a analogické oborové rady pro obor *Ruský jazyk* na FF UP v Olomouci.

Z hojně činnosti redakční připomeňme jubilantovu funkci předsedy redakční rady jazykovědné řady časopisu *Linguistica Brunensia* (dříve jazykovědné řady *Sborníku prací Filozofické fakulty brněnské univerzity*), člena redakční rady časopisu *Opera Slavica* a *Rossica*. Je rovněž členem redakční rady periodika

Лінгвістичні студії, vydávaného ukrajinskou Doněckou národní univerzitou. Je dále třeba připomenout dlouholeté Brandnerovo předsednictví brněnské pobočky *Jazykovědného sdružení České republiky*, jejímž je nyní místopředsedou.

Podstatnou složkou Brandnerovy aktivity je i působení převahou administrativní. Od r. 1981 zastával funkci tajemníka a od r. 1990 vedoucího katedry ruského jazyka až do založení Ústavu slavistiky FF MU v roce 1995, kdy se ujal funkce vedoucího jeho semináře východoslovanských jazyků a literatur. Všechny vědecké, pedagogické i administrativní povinnosti i různé příležitostné akce konal vždy se zaujetím a s plnou odpovědností.

Uznávané výsledky publikační i pedagogické aktivity, spolehlivé organizační schopnosti i přátelský vztah ke kolegům i studentům a doktorandům, důslednost v jednání a rozvážné vystupování – to vše získalo jubilantovi trvalé sympatie jeho okolí. Přejeme mu do dalších let nepomíjející zdraví a další pracovní úspěchy.

Stanislav Žaža
Masarykova univerzita
zazas@phil.muni.cz

Prof. PhDr. Jiří Jiráček, DrSc.
(2. 12. 1924 – 22. 4. 2013)

Dne 22. dubna 2013 ve věku nedožitých 89 let opustil řady českých rusistů emeritní profesor Filozofické fakulty Masarykovy univerzity v Brně a dlouholetý vedoucí někdejší její katedry ruského jazyka PhDr. Jiří Jiráček, DrSc. Zesnulý se narodil 2. prosince 1924 v Praze, ale své mládí prožil v jihočeské Třeboni. V roce 1943 maturoval na tamějším gymnáziu. Vysoké školy však byly v té době u nás uzavřeny, proto až do konce války pracoval jako zemědělský dělník. Po osvobození v roce 1945 se zapsal na Filozofickou fakultu Univerzity Karlovy v Praze, kde v roce 1949 absolvoval studium kombinaci oborů ruština-angličtina. Mezi jeho univerzitnímu učiteli byli takoví významní lingvisté jako čelný představitel jazykovědné rusistiky L. V. Kopeckij nebo reprezentant pražského strukturalismu B. Trnka. Po několikaletém působení na středních školách (1950–1956) přešel do Brna na tehdejší Univerzitu J. Ev. Purkyně, a to nejprve na katedru cizích jazyků lékařské fakulty a odtud v roce 1963 na filozofickou fakultu. Jeho trvalým pracovištěm se stala katedra ruského jazyka, kde získal titul *PhDr.* (1965), vědeckou hodnost *CSc.* (1965), docenturu (1973), tzv. velký doktorát *DrSc.* (1980), profesuru (1981) a v roce 1981 byl jmenován jejím vedoucím. Zde působil téměř 30 roků až do odchodu do důchodu (1991), který trávil v místě svého mládí – v jihočeské Třeboni.

Zesnulý byl vědecky činný hlavně v oblasti ruské lexikologie a slovtvorby se zvláštním zřetelem k internacionálnímu lexiku a dále v oblasti ruské morfologie. Šlo mu především o strukturní charakteristiku zkoumaných lexikálních jevů v plánu morfematickém i slovtvorném, všiml si systémových souvislostí a zákonitostí derivačních a vždy přitom soustřeďoval pozornost nejen na ruštinu, ale také na češtinu i ostatní slovanské a některé další evropské jazyky.

Na formování jeho lingvistické orientace měla vliv jeho počáteční činnost na lékařské fakultě. Tehdy se ve své odborné činnosti soustředil především na průzkum lékařské terminologie, a to v porovnávacím aspektu rusko-českém s přihlédnutím k mezinárodnímu charakteru odborného názvosloví. Slovtvorbě zůstal věrný i po svém odchodu na tehdejší katedru rusistiky filozofické fakulty v roce 1963. Řada dílčích prací z této oblasti byla završena obsáhlou monografií, která se v roce 1965 stala předmětem obhajoby pro získání vědecké hodnosti kandidáta filologických věd (*Názvy osob s příponami řeckého a latinského původu v současné ruštině*). V roce 1973 byl na základě habilitačního spisu *Internacional'nyje suffixy suščestvitel'nych v sovremennom ruskom jazyke (Strukturno-semantičeskoje issledovanije)* (Brno 1971) jmenován docentem. Význam této publikace byl potvrzen řadou příznivých ohlasů od našich i zahraničních odborníků, zejména odborníků v zemích bývalého Sovětského svazu. Dalším výsledkem snažení v uvedené oblasti se stala monografie *Internacionální sufixace nominální v současné ruštině* (strojopis, Brno 1980), na základě které dosáhl v roce 1980 vědecké hodnosti doktora filologických věd. V roce 1984 vyšla tato práce v upravené podobě ve Spisech filozofické fakulty brněnské univerzity v knižní podobě pod názvem *Adjektiva s internacionálními sufixálními morfy v současné ruštině*.

S uznáním nutno připomenout i působení pedagogické. Během své aktivní činnosti svědomitě konal přednášky a semináře především z morfologie ruštiny, ale také slovtvorby a lexikologie (několik let i externě na Pedagogické fakultě dnešní Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích) a vedl řadu diplomových, rigorózních a disertačních prací. V raném období své odborné činnosti byl spoluautorem nebo recenzentem učebnic pro střední všeobecné a střední odborné školy, později autorem učebních textů pro vysoké školy: studentům-rusistům bylo určeno skriptum *Morfologie ruštiny. Substantivum* (Brno 1986). Jeho obsah tvoří z větší části oddíl, kterým zesnulý později přispěl jako člen autorského kolektivu do připravované celostátně platné učebnice morfologie ruštiny. Spis byl odevzdán do tisku v polovině roku 1989. Následující politické události a pozdější zrušení Státního pedagogického nakladatelství zapříčinily, že učebnice zůstala v rukopise. Teprve po několikaletém čekání vyšla ve dvou dílech v podobě skript ve vydavatelství brněnské Masarykovy univerzity (*Morfologie ruštiny I.* Brno 1996. – *Morfologie ruštiny II.* Brno 1997). Užitečné byly i jiné jeho práce. Byl např. spoluautorem učebnice *Ruština pro veřejné pracovníky* (Praha 1977). Zájem o teoretické a praktické otázky ruského pravopisu jej přivedly k účasti na kolektivní publikaci *Orfografija, punktuacija i knižno-pis'mennaja reč' rusko-*

go jazyka (Praha 1979) a na její kratší verzi – *Příručka ruského pravopisu* (Praha 1983; 1989²).

Kromě uvedené činnosti zasahoval také do jiných oblastí – metodických a terminologických. Středem jeho zájmu byla mj. i oblast stylistiky a dále interpunkce ruského a českého jazyka.

Součástí činnosti zesnulého jako vysokoškolského učitele byla jeho dlouholetá účast v *Komisi pro udělování vědeckých hodností* a v *Předmětové radě pro ruský jazyk a literaturu při MŠMT ČR*. Byl školitelem pro vědeckou přípravu, dále člen redakční rady časopisu *Československá rusistika* a členem výboru brněnské pobočky *Jazykovědného sdružení ČSAV*. Přínosný byl jeho podíl na akcích *České asociace rusistů* a *MAPRJaL*; aktivně se zúčastnil většiny sjezdů a konferencí těchto, ale i jiných organizací. Byl členem *Societas Linguistica Europea* a do roku 2000 též členem redakční rady západoberlínského časopisu *Russistik*; časopis v uvedeném roce po úmrtí hlavní redaktorky a současně vydavatelky přestal vycházet. Po celou dobu své aktivní činnosti byl členem *Jazykovědného sdružení ČR* (několik let zastával funkci člena výboru brněnské pobočky).

Po svém odchodu do důchodu zůstal prof. Jiráček nadále vědecky činný. Jeho pozornost byla nejprve upřena na rozdílnosti mluvnického rodu substantiv v ruštině a češtině (*K voprosu o raschoždenijach v oblasti grammatičeskoj kategorii roda u suščestvitel'nych v russkom i češskom jazykach*. Sborník prací filozofické fakulty brněnské univerzity A 39 (1991), 31–40). Především se však zabýval problematikou akcentuace ruských substantiv (*K posunům v akcentuačním typu „cena“*. Sborník prací filozofické fakulty brněnské univerzity A 40 (1992), 85–91; *K posunům v akcentuačním typu „zvezda“*. Sborník prací filozofické fakulty brněnské univerzity A 41 (1993), 109–117; *K voprosu sdvigov v akcentnom tipe „sleza“*. Sborník prací filozofické fakulty brněnské univerzity A 42 (1994), 99–106; *K voprosu sdvigov v akcentnom tipe „kost“*. Sborník prací filozofické fakulty brněnské univerzity A 43 (1995), 113–120). Plodně zasáhl i do oblasti syntaxe svými články o vztahu účelových vět a infinitivu v některých evropských jazycích (*K typologickým shodám a rozdílům ve struktuře účelových vět některých evropských jazyků*. Časopis pro moderní filologii 74 (1992), 25–28; *K otázce užití infinitivu ve vedlejších větách účelových v současných slovanských jazycích*. Slavia 62 (1993), 483–488). Neopustil však ani oblast slovní zásoby, jíž věnoval pozornost po celou dobu své aktivní služby: v popředí jeho zájmu bylo studium vlivu angličtiny na ruštinu v porovnání se situací v češtině, eventuálně v dalších slovanských jazycích (*Některé rusko-anglické typologické shody v gramatickém systému na rozdíl od češtiny (s přihlédnutím k dalším slovanským jazykům)*. Opera Slavica 1 (1991), 2, 18–23; *Některé rusko-anglické paralely v protikladu k češtině*. Příspěvky k aktuálním otázkám jazykovědné rusistiky. Brno 1999, 8–13; *Rusko-anglické analogie v akcentuaci na rozdíl od češtiny*. Sborník prací filozofické fakulty brněnské univerzity A 51 (2003), 25–32). Oblasti pravopisu je věnována stať *K otázce vývoje pravopisu substantiv na*

-izm v ruštině a -ismus v češtině (Opera Slavica 5 (1995), 2, 44–47). Vedle uvedených příspěvků napsal ve svém penzijním období do odborných periodik i několik recenzí, zpráv a medailonů.

Trvalými vlastnostmi prof. Jiráčka vždy byla vitalita, pracovitost, svědomitost, usilovné rozvíjení publikační činnosti, snaha o kvalitní odbornou přípravu vědeckého dorostu a zaujetí pro výuku. V posledních letech však vedly jeho stupňující se pohybové potíže k tělesné ochablosti, aniž by se to projevovalo na jeho duševní svěžesti. Jeho odchod byl proto poměrně překvapivý. Ve vzpomínkách svých kolegů zůstane v paměti jako přední náš odborník v oblasti jazykovědné rusistiky, svědomitý pracovník a čestný člověk.

Aleš Brandner
Masarykova univerzita
brandner@phil.muni.cz

Pokyny pro přispěvatele

Jazykovědné aktuality (časopis Jazykovědného sdružení ČR) přináší vědecké články z oboru lingvistiky, recenze, zprávy o konferencích a informace o činnosti Jazykovědného sdružení ČR. Časopis je otevřen také začínajícím lingvistům.

Své texty zasílejte e-mailem Martinovi Šemelíkovi, výkonnému redaktorovi Jazykovědných aktualit (martin.semelik@googlemail.com). Součástí článků je **abstrakt** v angličtině v rozsahu 100 až 200 slov a **seznam klíčových slov** v počtu 3 až 10, též v angličtině. Abstrakt by měl být svou povahou rematický a shrnovat obsah celého článku, nikoli jen výsledky. Ostatní typy příspěvků (kronika, recenze, zprávy) abstrakt ani klíčová slova nemají. Při úpravě příspěvku je třeba dodržovat tato pravidla:

1. Pro editaci textu použijte editor Word, písmo Times New Roman o velikosti 12, řádkování 1,5, odsazení odstavců 0,5 cm zleva. Text zarovnejte do bloku.

2. Text, který má být vysazen kurzivou, musí být v kurzivě zapsán.

3. Pro zdůraznění se užívá **tučné písmo**.

4. Na literaturu se v textu odkazuje příjmením autora, rokem vydání díla, popř. stránkovým údajem v závorkách (Kopečný, 1980, s. 34).

5. Seznam literatury je uveden na konci, nečísluje se a řadí se abecedně podle příjmení autora; pokud je uvedeno více položek téhož autora, řadí se chronologicky. V seznamu literatury má být uvedena pouze literatura, která je v článku citována nebo na kterou se odkazuje.

6. V oddílech Kronika a Recenze se bibliografické údaje uvádějí přímo v textu (do závorky).

7. Bibliografické záznamy mají následující podobu:

Garvin, P. L. (1993): Funkční empirismus – noetický podklad soudobého funkcionalismu. In: *Slovo a slovesnost*, 54, s. 241–253.

Ivanič, R. (1994): Characterizations of context for describing spoken and written discourse. In: S. Čmejrková – F. Daneš – E. Havlová (eds.), *Writing vs Speaking: Language, Text, Discourse, Communication*. Tübingen: Gunter Narr Verlag, s. 181–186.

Mathesius, V. (1982): *Jazyk, kultura a slovesnost*. Praha: Odeon.

8. Text poznámek lze vytvářet automaticky v editoru Word (tzv. poznámky patové).

9. Text formátujte co nejméně; nepoužívejte prosím žádné automatické formáty ani kontrastní druhy nebo velikosti písma.